

Projekt: **KRAS-CARSO:** Trajnostno upravljanje
naravnih virov in teritorialna kohezija

Delovni sklop 2: Upravljanje naravnih virov

Aktivnost 1: Načrt upravljanja naravnih območij

Priloga Študiji o Krasu

(pregled in analiza stanja in razvojnih planov
naravnih območij na italijanskem delu Krasa)

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Progetto finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.
Projekt sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.

Ministero dell'Economia
e delle Finanze

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

Priloga Študiji o Krasu

(pregled in analiza stanja in razvojnih planov naravnih območij na italijanskem delu Krasa)

Naročnik: **Pokrajina Gorica, Corso Italia 55, 34170 Gorica**

Izvajalec: **dr. Aila Quadracci, uni. dipl. naravoslovka, Križ 204 34151 Trst**

Avtor: **dr. Aila Quadracci, uni. dipl. naravoslovka**

Prevajalci: **dr. Tina Klajnšček, uni.dipl. naravoslovka**
dr. Alen Sardoč, uni.dipl. gozdar
dr. Marko Zupan, uni.dipl. naravoslovec

Osnova (pogodba): **Pogodba o izdelavi študije o Krasu in Smernic za upravljanje naravnih območij na Krasu (z dne 18. maj 2011)**

Trst, december 2011

Študija o Krasu je na voljo v elektronski obliki na spletni strani www.krascarso-carsokras.eu.

Projekt je sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.
Progetto finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

Vsebina študije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske Unije. Za vsebino je odgovorna dr. Aila Quadracci.

KAZALO

	Uvod	5
A	Omrežje naravnih rezervatov in zaščenih okolij	6
1	Opis fizičnega okolja in geografije	6
2	Vegetacija	9
2.1	<i>Sredozemska makija</i>	9
2.2	<i>Kraška gošča</i>	10
2.3	<i>Kraški gozdovi</i>	11
2.4	<i>Gmajna</i>	12
2.5	<i>Borov gozd</i>	13
3	Mlake	14
4	Jame in podzemlje	15
5	Zaščitena naravna območja in območja naravoslovnega pomena	16
5.1	<i>Območje Natura 2000 - območje, pomembno za skupnost SIC IT 3340006 "Carso triestino e goriziano" in posebno območje varstva ZPS IT3341002 "Aree carsiche della Venezia Giulia"</i>	17
5.2	<i>Deželni naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera</i>	19
5.3	<i>Deželni naravni rezervat Devinskih sten</i>	19
5.4	<i>Deželni naravni rezervat Volnik</i>	20
5.5	<i>Deželni naravni rezervat Medvedjak</i>	21
5.6	<i>Deželni naravni rezervat Doline Glinščice</i>	22
5.7	<i>Naravni habitatni tip v interesu skupnosti "Kraška gmajna - Landa carsica"</i>	22
5.8	<i>Območje Pri Močvirjih - Laghetti delle Noghere</i>	24
5.9	<i>Botanični vrt Carsiana</i>	25
5.10	<i>Izliv reke Timave</i>	26
6	Opis dejavnikov, ki ogrožajo kraško območje	27

B	Kmetijstvo in gozdarstvo	62
7	Splošni pregled	62
8	Analiza statističnih podatkov	64
9	Kraške proizvodne usmeritve primarnega sektorja višje kakovosti	70
10	Habitatni tipi mreže Natura 2000, ki so povezani s kmetijstvom	76
11	Program razvoja podeželja	78
11.1	<i>Ukrepi PRP, ki zadevajo kraško območje</i>	80
11.2	<i>Opis ukrepov</i>	81
12	Načrt upravljanja območja Kras	87
13	Ohranjanje biotske raznolikosti in ovrednotenje teritorija preko kmetijstva	89
14	Vloga kmetijskih podjetij v lokalni oskrbi	90
15	Omejitve, ki so prisotne na kraškem ozemlju	91
C	Turistični, sprejemni in rekreacijski sistem	97
16	Splošni pregled	97
17	Analiza turistično-rekreacijskih središč	99
18	Analiza enogastronomskih ponudb	105
19	Portali in spletne strani posvečeni turističnemu-sprejemnemu-rekreacijskemu sistemu Krasa	107
20	Analiza prevoznega sistema	109
21	Analiza sprehajalnih poti	110
	Bibliografija	115

UVOD

Sledeče delo predstavlja prvo stopnjo naročila, predvidenega v 2. DS "Upravljanje naravnih prostorov" za izvedbo študije kraškega ozemlja v sklopu strateškega projekta "KRAS-CARSO: trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialna kohezija". Poglavitno področje ukrepov projekta je "Promocija biotske raznolikosti in zaščita narave (vključno z Naravo 2000)". Po izvedbi "Študije o Krasu" svetovanje predvideva tudi sestavo "Smernic", koristnih za enotno upravljanje Krasa med Italijo in Slovenijo.

Študija, ki sledi, analizira značilnosti kraškega okolja in narave. Vključuje analizo kmetijskega in turistično-rekreacijskega sektorja, ki sloni predvsem na analizi Načrta za upravljanje območja Krasa v Naturi 2000 in ostalega gradiva, zbranega pri sodelujočih upravah, kot so poročila znanstvenih nadzorovanj, tematske karte, načrti za lokalne akcije in za teritorialni razvoj.

S posebno pozornostjo so bile ocenjene grožnje, ki pretijo območju in zahteve po zaščiti različnih področij, vzetih v pregled.

Sledi splošen prikaz naravnih značilnosti kraškega ozemlja iz fizičnega, geografskega, rastlinskega in živalskega vidika z namenom prikazovanja celotnega pregledanega naturalističnega teritorija.

A - OMREŽJE NARAVNIH REZERVATOV IN ZAŠČITENIH OKOLIJ

1. Opis fizičnega okolja in geografije

Znotraj svojih naravnih geografskih mej je območje tržaškega in goriškega Krasa apnenčasti elipsoid s površino približno 500 km², ki meji na jugozahodu s severovzhodno obalo tržaškega zaliva, na severovzhodu z lapornato-peščenjaško kotlino Vipavske doline, na severu in severozahodu z naplavinami Soče ter na jugovzhodu s tektonskim prelomom doline Glinščice, skupaj s kotlino Beke in Ocizle ter Podgrajskim krasom (Poldini, 1972).

Dokončen vzpon kraške planote, nastal med koncem Oligocena ter začetkom Miocena, je povzročil začetek pojavov zakrasevanja, ki jih danes poznamo in nam dovoljujejo, da prepoznamo dve višinski stopnji (200m in 1200m). Le-ti si sledita od obale proti gričevnati pokrajini in od te proti hribovitemu svetu. Danes ju označujemo kot "obalni" in "notranjski" Kras (Poldini, 1972).

Kraško antiklinalo v bistvu sestavljata 2 substrata: eocensko-kredni apnenec, ki ga včasih lahko obogati dolomit, v manjši meri pa lapor in peščenjak eocenskega fliša. Prvi je odgovoren v celoti za morfološke značilnosti opisanega področja, drugi predstavlja le obrobni pojav, ki vsekakor prispeva k raznolikosti rastlinstva krajine (Poldini, 1980).

Substrati apnenca so zelo propustni, kar povzroča, da so tla sušna. Lokalno jih lahko še dodatno izsuši odsev toplote na golih skalah. Vzrok za tako izrazito propustnost je treba iskati v pretrtosti apnenčastih kamenin, ki je dovolila površinskim vodam, da so pogreznile. Danes so le-te popolnoma podzemne in sestavljajo hidrografska mrežo, ki se razvija v globini med 200 in 500 metri (Poldini, 1972). Podzemni kraški pojavi se nam kažejo s prisotnostjo rogov, ki običajno sledijo legam plasti, in brezen, ki nastanejo ob prisotnosti subvertikalnih razpok (A. A. V. V., 1971).

Kemijsko raztapljanje apnenca na površju pogojuje nastanek oblik, ki jih lahko delimo na manjše in večje površinske pojave zakrasevanja. Med prve prištevamo doline, zaprte vdolbine, ki jih pogosto dobimo ob požiralnikih. Na tržaškem Krasu njihov premer meri med 50 in 500 metri. Kraška polja pa so velike zaprte depresije z značilnimi strmimi pobočji, ki sunkovito preidejo v vodoravno

dno. Manjši površinski pojavi so zelo raznoliki, med njimi velja omeniti najbolj značilne: žlebiči, škavnice in špranje. Le-te lahko opazimo na večjih zakraselih površinah kot so kraške brazde, sestavljene iz kamnitih skladov različnih velikosti, na katerih je korozija izdolbla žlebe, žlebiče itd. Griže, sestavljene iz gruča, nastajajo pri razpadu apnenca vzporedno z nezveznostmi v kamenini.

Na flišnih področjih pa se voda zadržuje na površju dalj časa. Fliš sestavljata laporovec in peščenjak, ki se ritmično ponavljata. Flišna podlaga je pretežno kisl, z razliko od apneniške, ki je pa bazična oziroma nevtralna.

Na flišnih področjih je skoraj vedno odsoten pedološki profil, ker so ta vedno v mladi fazi (A. A. V. V., 1971). Na jugu omejuje tržaški kras eocenski fliš, v Trstu pa se le-ta obširno pojavlja. Ravno tako ga lahko zasledimo na severnem robu goriškega Krasa, v bližini naselja Poggio Terzarmata.

Iz pedološkega vidika, prst, ki se razvije iz apnenčaste kamenine je navadno (xero)rendzina, ki dosežejo debelino le nekaj centimetrov in gozdna rjava prst. Ta prevladuje predvsem na podlagi sestavljeni iz laporovca in peščenjaka, značilni za eocenski fliš. Prevladuje predvsem rdeča prst (terra rossa, oz. jerina) iz Pleistocena s profilom A-C, nastala ko je vladalo subtropikalno podnebje. Sestavljajo jo netopni ostanki korozije apnenca.

Danes rdečo prst zasledimo na dnu dolin, kjer jo še vedno spreminjajo moderni pedogenetski procesi (Poldini, 1989). Značilno rdečo barvo ji daje železov oksid, ki lahko doseže 20% gostoto (A. A. V. V., 1971).

Tudi iz klimatskega vidika ima Kras poseben značaj. Geografska lega na stičišču med jadranskim morjem in predalpami pogojuje prehod na tem območju iz sredozemskega v kontinentalno predalpsko podnebje (Poldini, 1989). Nad jadranskim morjem namreč konvergirajo atlantski cikloni, medtem ko na celini prevladujejo anticikloni. Posledica teh pogojev so deževne zime, pretežno suha poletja in kratka pomlad in jesen.

Poleg vsega že omenjenega, na kraško klimo uplivata tudi burja in jugo. Burja je suh in hladen veter, ki piha iz vzhoda-severovzhoda. Njen upliv se izraža predvsem v sušenju rastlin in odstranjevanju delcev prsti. Skupaj z visoko propustnostjo karbonatskih kamenin, se učinek burje zoperstavlja visokim količinam padavin. Le-te ob obali dosežejo vrednosti 1000-1100 mm letno, naraščajo pa proti hribovitemu delu Krasa, kjer lahko dosežejo 2500-3000 mm letno (A. A. V. V., 1971).

Jugo je pa jugo-vzhodni vlažen morski zrak, ki ima blažilni učinek na vegetacijo. Pogosto piha v pomladanskem in jesenskem času (A. A. V. V., 1957).

Kar se tiče temperature, od obale proti notranjosti njena srednja letna vrednost vpade za 1 ° C vsakih 4-6 km,

Poleg teh splošnih podnebnih značilnosti, obstaja še cela vrsta drugih lokalnih mikroklimatskih stvarnosti, vezanih na topografijo. Ravno te uplivajo odločilno na raznolikost živalske in rastlinske populacije.

Iz vsega tega izvira postopen prehod iz podnebja, ki je v bistvu sredozemsko-obalno ob morju v ostrejšo in kontinentalno podnebje čim se premaknemo proti notranjosti kraškega področja. Glavni vzrok za tako stanje je predvsem manjši blažilni upliv morja, sorazmerno z njegovo oddaljenostjo. Posledica so povečana nihanja v dnevni temperaturi.

2. Vegetacija

Kraško krajino in njeno rastlinstvo pogojuje značilna kemijska sestava tal in podnebje. Na podlagi teh značilnosti, spoznamo dva rastlinska pasova: prvi, kjer prevladuje črničevje (*Quercus ilex*) od morja dosega kraški rob, drugi pa od kraškega roba zavzema celotno kraško planoto. V tem pasu prevladujejo puhasti hrast (*Quercus pubescens*), graden (*Quercus petraea*) in cer (*Quercus cerris*).

Čeprav ima področje Krasa omejen obseg, ga sestavlja mozaik svojevrstnih okolij zelo bogatih z rastlinskimi in živalskimi vrstami.

Prav gotovo tla ne igrajo stranske vloge pri razširjenosti rastlinskih vrst. Lahko ločimo med apnencem, kjer prisotnost špranj in posledična visoka propustnost tal ustvarja sušno podlago in pa flišem, kjer laporovcu in peščenjaku uspe zadržati vodo na površju za nekaj časa. Na tak način se lahko lažje razvije spontana vegetacija, poleg nasadov, ki jih je posadil človek.

Pomembno vlogo v cvetenju in razvoju rastlin pripisujemo podnebnim značilnostim. Njihov vpliv ni zgolj neposreden, s tem da pogojuje vegetacijske dobe rastlin, temveč posredno spreminja tudi sestavo tal.

Splošno klimatska sliko obogatijo nekatere lokalne spremembe, vezane predvsem na topografijo. Ustvarjajo se mikroklimi, na primer v globokih vrtačah, kjer lahko nastopajo značilne rastlinske združbe.

Sledi opis glavnih okolij, ki sestavljajo mozaik kraške krajine.

2.1 Sredozemska makija

Na obali med Grljanom in Devinom prevladuje sredozemska makija, katere glavna vrsta je črničevje. Poleg tega zimzelenega hrasta, lahko zasledimo še druge zimzelene in trdolistne sredozemske drevesne vrste: širokolistna zelenika (*Phillyrea latifolia*), prava lovorika (*Laurus nobilis*) in nepravi lovor (*Viburnum tinus*). Prisotne so tudi nekatere ovijalke: divji brošč (*Rubia peregrina*) in ozki smilaks (*Smilax aspera*).

Ob sredozemskih vrstah imamo tudi listopadne toploljubne vrste bolj celinskega značaja: črni gaber (*Ostrya carpinifolia*), mali jesen (*Fraxinus ornus*) in ruj (*Cotinus coggygria*).

Prisotnost vrst različnega izvora ustvarja posebno rastlinsko združbo, ki predstavlja, glede na svojo razširjenost v vzhodnem jadrnu, pravo posebnost, popolnoma odcepljeno od ostalega areala.

Ilirsko-sredozemska makija tržaške obale je v "trajnostni fazi", kar pomeni, da ni zmožna nadaljnega razvoja. Vzrokov za tako stanje je več: apnenčasta tla ustvarjajo toplo in sušno podlago, ki lahko močno odseva toplotne žarke; skalnata področja so precej strma; lokalno podnebje, za katerega je značilno, da najnižje zimske temperature ne zdrsnejo nikoli pod stopnjo, ki bi lahko bila kritična za preživetje teh rastlin (Poldini et al., 1980).

Taki pogoji postavljajo to vegetacijsko združbo v stanje ki ji preprečuje, da bi se dodatno razširila. Iz tega vidika jo namreč ogrožajo sosednje bolj kompetitivne ilirske vrste, katerim bolj ustreza trenutno podnebje. Njen obseg ogroža tudi človeški pritisk.

2.2 Kraška gošča

Postopoma, ko se od kraškega roba pomikamo proti notranjosti področja, prenehajo podnebni pogoji značilni za obalo in posledično izgine tudi sredozemsko rastlinstvo.

Za visoko kraško planoto je značilna kraška gošča, ki se je naglo uveljavila po 2.svetovni vojni, ko je šla paša v pozabo.

Kraška gošča je rezultat uničevanja antičnih kraških gozdov, v katerih so verjetno prevladovali graden in cer. Nekaj primerov teh gozdov danes lahko zasledimo zgolj v notranjosti Krasa (Poldini et al., 1980).

Zaraščanje kraške gmajne s strani kraške gošče je danes očitno in v stalni spremembi. Črni gaber in mali jesen sta prvi vrsti, ki se pojavita, katerima sledi še puhasti hrast. Ta gozdna tvorba je pretežno redka gošča, ki lahko lokalno postane bolj bujna, vsekakor pa jo sestavljajo drevesne vrste precej nizke rasti. Iz tega izhaja precej svetlo okolje, v katerem lahko vspevajo podrastni evrste kot so rumeni dren (*Cornus mas*), rešeljika (*Prunus mahaleb*), enovratni glog (*Crataegus monogyna*) in ruj.

Naravno pogozdovanje povzroča globoke spremembe v biotski raznolikosti: izginja veliko vrst, katerih razširjenost je omejena, zamenjujejo pa jih vrste široko razširjene v evrazijskih gozdovih. Endemiti ilirskega in pontskega izvora lahko

preživijo le dokler svtelobi uspe pronicati skozi grmovje (Nimis et al., 2006).

2.3 Kraški gozdovi

V antičnih časih, so Kras prekrivali hrastovi gozdovi, katere je človek s sečnjo in pašo skozi stoletja postopoma uničil. Teh starodavnih gozdov danes ostajajo le še skromni delci, na območju doline Glinščice in na Volniku.

Kraške gozdove, glede na njihovo sestavo in distribucijo, lahko ločimo v 2 skupini.

K prvi skupini prištevamo gozdove v katerih prevladuje graden (*Quercus petraea*) med drevesnimi vrstami, v podrasti pa trava *Sesleria autumnalis*. Ostale vrste značilne za tak gozd so predvsem kisloljubne rastline: pravi kostanj (*Castanea sativa*) in različne košeničnice (*Genista germanica*, *G. pilosa*, *G. tinctoria*).

Prisotnost teh vrst ozančuje, da gozd uspeva na kisljih tleh, predvsem flišnih (laporovec in peščenjak) in na jerovici, ki predstavlja netopne ostanke preperavanja apnenca.

Drugi skupini pripisujemo gozd, ki uspeva na osojnem južnem pobočju dolin. Na takih pobočjih namreč še pomladi lahko pride do zmrzali, kar je sicer značilno za bukove gozdove. Najbolj pogoste vrste so beli gaber (*Carpinus betulus*), navadna leska (*Corylus avellana*), graden in lipovec (*Tilia cordata*).

V podrasti najdemo predvsem rastline z gomoljasto koreniko, katerim uspe cveteti predno ozelenijo krošnje dreves, ki pozneje predstavljajo pravo oviro sončnim žarkom. Značilne vrste so navadni kopitnik (*Asarum europaeum*), podlesna vetrnica (*Anemone nemorosa*), pasji zob (*Erythronium dens-canis*), mali zvonček (*Galanthus nivalis*) in navadni jeglič (*Primula vulgaris*).

2.4 Gmajna

Kraška gmajna je zoogena rastlinska združba, torej izvira iz stoletnega pritiska, ki so na posekane površine izražale ovce in koze, pozneje pa tudi govedo, na paši. Zametki tega okolja naj bi segali že v začetek Bronaste dobe (3.500-1.200 let p.n.š), ko se je živinoreja pojavljala tudi na kraškem področju.

Paša je opravila selekcijo med rastlinskimi vrstami, ki lažje prenesejo teptanje in muljenje. Na plitvih primitivnih tleh in med skalami je tako nastala nesklenjena, nizka rastlinska odeja.

V preteklosti je gmajna obsegala široke površine. Danes pa, ko se vse manj ljudi ukvarja z živinorejo, se te površine stalno krčijo zaradi naravnega razraščanja grmičevja.

Na teh sušnih traviščih so prisotni številni endemiti: *Potentilla tommasiniana* in *Gentiana primaticcia*. Vendar značilno fizijonomijo dajejo gmajni košarnica *Centaurea rupestris* in drobni šaš *Carex humilis*.

Vsem tem vrstam je skupno, da lahko preživijo na sušnih in nizko rodovitnih tleh.

Na goriškem delu Krasa ima gmajna bolj toploljuben značaj. Prisotnih je več sredozemskih vrst kot so *Satureja variegata*, *Artemisia alba* in *Cephalaria leucantha*.

Biotska raznolikost, oziroma bogastvo vrst v določenem ekosistemu, doseže zelo visoko vrednost na gmajni. Ocene naštevajo 70 različnih vrst cvetlic na površini 200 kvadratnih metrov. Če temu podatku prištejemo še prisotnost endemitov, lahko z lahkoto razumemo koliko je to okolje pomembno in, da za njegovo ohranitev so nujni obnovitveni posegi.

Ograde so za gmajno značilen antropski element. Nastale so iz potrebe po postavitvi mej med lastništvu parcel. Vzdolž teh suhih zidov se razvijajo pasovi grmičastih vrst: rdeči dren (*Cornus sanguinea*), navadna kalina (*Ligustrum vulgare*) in poljski brest (*Ulmus minor*) (Nimis et al., 2006).

Prisotnost le-teh predstavlja pomembne ekološke prehode za mikrofavno in vir hrane in zatočišča za številne ptičje vrste.

2.5 Borov gozd

Gozdovi črnega bora (*Pinus nigra*) na Krasu niso naravnega izvora. Njihovo načrtovanje in nastanek segajo v sredino 19. stoletja, ko je kraška planota trpela zaradi previsokega števila goved na paši in je bil njen videz dokaj pust. Ti posegi so nastali z namenom, da bi dovolili vrnitev naravnega gozda. Izbran je bil črni bor, sicer gorska vrsta, ker lahko raste celo v špranjah v apnencu in zaradi njegove odpornosti do suše in burje.

V trenutnem stanju, na južnih prisojnih pobočjih bor slabo uspeva in ga postopoma naravno nadomeščajo domače vrste. Zaradi slabega stanja teh gozdov, ti bori so manj odporni napadom parazitov kot je pinijev (borov) sprevodni prelec. Ta metulj, je lahko škodljiv tudi človeku, ker strupene dlačice, ki prekrivajo njegove ličinke povzročajo kožna vnetja.

V ravnini oziroma na osojnih pobočjih so ekološki pogoji primernejši črnemu boru, vkolikor podobni tistim od koder vrsta izvira. Tu je črni bor vitalna vrsta, ki predstavlja oviro razvoju naravne gošče.

Gledano iz ekološkega vidika je biotska raznolikost tega okolja precej nizka, bodisi kar se tiče rastlinski kot živalskih vrst. Preračunano dolgoročno upravljanje teh gozdov, bi moralo predvidevati njihovo postopno krčenje.

3. Mlake

Kot že povedano v sekciji 1.1, o fizičnih in geografskih značilnostih Krasa, so tla zelo propustna zaradi razpok prisotnih v apnencu. Tako stanje je dovolilo hidrografske mreže, da se je pogreznila in se danes razvija v podzemlju.

Pod posebnimi krajevnimi pogoji pa lahko obstajajo nekatere izjeme. V podrobnosti so to potok v dolini Glinščice, izliv Timave (Reke) v Štivanu - S. Giovanni di Duino in Doberdobsko ter Prelosno presihajoče jezero.

Posebno pozornost zaslužijo tudi mlake, majhne depresije v tleh, ki jih je človek priredil za zbiranje deževnice, da bi ustvaril vodne zaloge. Na krasu še obstajajo pričevanja teh umetnih zbiralnikov, ki jih krajevno poznamo z imenom *kal*, *luža*, *mocile*, *lokva*, *poc*, *studenec*, itd. (Dolce et al., 1991).

Biotska raznolikost teh kraških mlak se izraža s 300 vrstami vretenčarjev, nevretenčarjev, rastlin in alg. Žal pa je vse več teh struktur zapuščenih in pogreša se njihovo vzdrževanje, bodisi zaradi vpada zootehnije, kot pa razširitve vodovodnega omrežja. V zadnjih 30 letih je na tak način bilo izgubljenih skoraj 70% tega bogastva.

Poleg tega je nujno treba poudariti problem vnosa tujerodnih vrst, ki je pripomogel k uničenju avtohtonih populacij. Nekaterim preti celo preživetje, kar vodi v znižanje biotske raznolikosti.

Prirodoslovni muzej v Trstu "Civico Museo di Storia naturale", vodi že od leta 1969 program Ohranitve, nadzorovanja in zaščite kraških mlak (Bressi & Dolce, 1999). V sklopu projekta je pred nedavnim prišlo do ustanovitve združenja prostovoljcev "Zaščitniki mlak in mokrišč Furlanije Julijske Krajine - Tutori Stagni e Zone Umide del Friuli Venezia Giulia". Namen združenja je zaščita avtohtonih pristoživečih živalskih in rastlinskih vrst, ki živijo oziroma se razmnožujejo v sladkovodnih in polslanih mokriščih ter zaščita kulturne dediščine, ki je z njimi povezana.

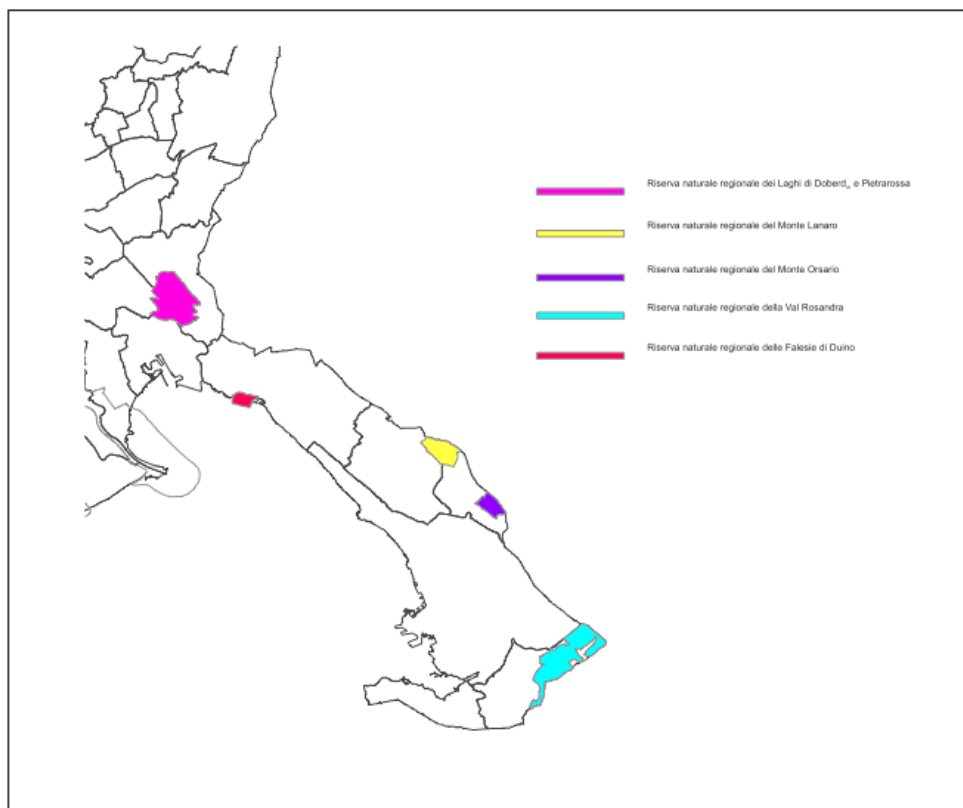
4. Jame in podzemlje

Posebno številna so podzemna kraška okolja (jame in mreža mikrofraktur): če se omejimo le na tržaško pokrajino naštejemo preko 3000 votlin na področju, ki obsega približno 200 kvadratnih kilometrov. Ta bogat podzemni svet dobi še večjo vrednost če upoštevamo njegov živalski del, ki predstavlja glavno biotsko komponento.

Med troglobionti (slepi organizmi brez pigmentov, ki živijo izključno v jamskem okolju) naštevamo endemite in vrste ilirskega izvora, med katerimi izstopa človeška ribica - proteus (*Proteus anguinus*), repata dvoživka, ki je zaščitena v Direktivi Habitat (priloga I in II). Vrsta je ogrožena bodisi zaradi svojih ekoloških značilnosti, bodisi, ker veliko območij kjer živi ne sovпада z mejami območja Natura 2000 (Stoch F., 2009).

Kemijsko onesnaženje oziroma onesnaževanje s strani organskih snovi in urbanizacija predstavljajo glavne grožnje za skupnosti, ki sestavljajo ranljiv podzemni svet. Njihova ohranitev je izrednega pomena, zaradi prisotnosti številnih filogenetskih reliktoev. Dodatno škodo predstavljajo pretirana preoblikovanja jam v turistične namene, kar jim pogosto spremeni mikroklimo in moti troglofilno živalstvo (naprimer netopirje).

5. Zaščitena naravna območja in območja naravoslovnega pomena

Slika 5.1: Deželni naravni rezervati na Krasu (vir: IRDAT FJK,2011)

Na podlagi evropske in deželne zakonodaje so posebnosti kraškega naravoslovnega bogastva zaščitene in ovrednotene v sledečih zaščitениh območjih:

- ✓ \ Območje Natura 2000 - območje, pomembno za skupnost SIC IT 3340006 "Carso triestino e goriziano" in posebno območje varstva ZPS IT3341002 "Aree carsiche della Venezia Giulia"
- ✓ \ Deželni naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera
- ✓ \ Deželni naravni rezervat Devinskih sten
- ✓ \ Deželni naravni rezervat Volnik
- ✓ \ Deželni naravni rezervat Medvedjak
- ✓ \ Deželni naravni rezervat Dolina Glinščice
- ✓ \ Naravni habitatni tip v interesu skupnosti "Landa carsica - Kraška gmajna"

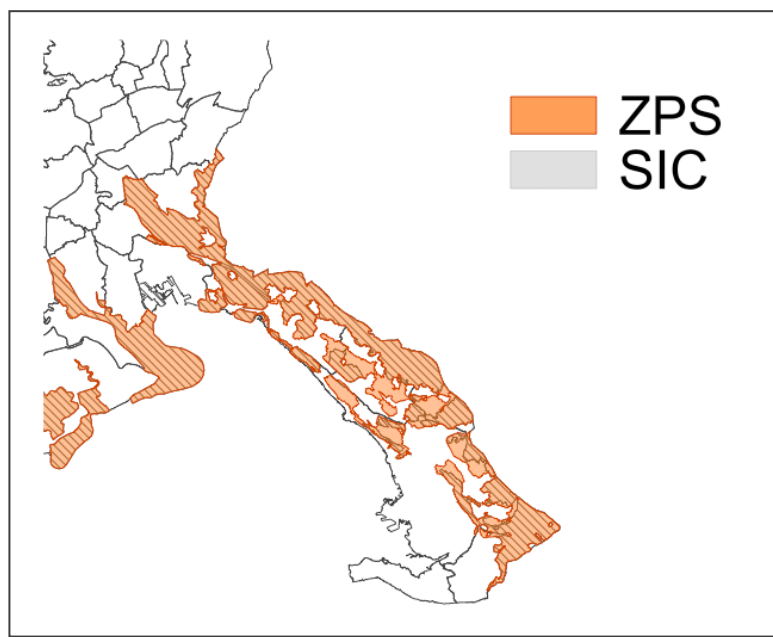
Čeprav leži izven kraške planote, je v občini Milje - Muggia (partner strateškega projekta KRAS-CARSO), prisoten biotop precejšnjega naravoslovnega pomena:

- ✓) Območje Pri Močvircih - Laghetti delle Noghere

Sledi strnjen opis značilnosti naštetih naravnih območij.

V sklopu območij naravoslovnega pomena, velja omeniti tudi prisotnost Botaničnega vrta Carsiana, v občini Zgonik in območja izliva Timave, v pokrajini Trst. Opisu njunih posebnosti je namenjeno samostojno poglavje.

5.1. Območje Natura 2000 - območje, pomembno za skupnost SIC IT 3340006 "Carso triestino e goriziano" in posebno območje varstva ZPS IT3341002 "Aree carsiche della Venezia Giulia"

Slika 5.2: SIC IT 3340006 "Carso triestino e goriziano" in posebno območje varstva ZPS IT3341002 "Aree carsiche della Venezia Giulia" (vir: IRDAT FJK, 2011)

Področje tržaškega in goriškega dela Krasa je bilo, v različnih fazah, vključeno med območja ekološkega omrežja "Natura 2000", v sklopu evropskih direktiv o ohranjanju habitatov in prostoživečih ptic. Trenutno območje OPS-a (Območje Pomembno za Skupnost) je določila deželna uprava z odlokom št.228 leta 2006. Meje POV-ja (posebnih območij varstva) pa je določil odlok deželne uprave št.217 leta 2007.

OPS "Carso triestino e goriziano" in POV "Aree carsiche della Venezia Giulia" se nahajata v tržaški in goriški pokrajini, na območju občin Doberdob - Doberdò del Lago, Tržič - Monfalcone, Fogliano di Redipuglia, Ronchi dei legionari, Zagraj - Sagrado, Devin Nabrežina - Duino Aurisina, Repentabor - Morupino, Zgonik - Sgonico, Dolina - San Dorilgo della Valle in Trst - Trieste. Na severu področje meji z Republiko Slovenijo.

Področja OPS/POV, katerih meje so doživele nekaj sprememb skozi čas, vključujejo vse zaščite vredne tipologije: kraško gmajno, mokrišča (presihajoča jezera in mlake), melišča in stene, jame, ostenke ekstraconalne (sub)mediteranske vegetacije, apnenčaste sklade, vodotoke (izliv Timave, potok Glinščica), halofilna območja pri Moščenicah.

Značilna geografska lega Krasa, ki ga postavlja na stičišče med Sredozemljem, Alpami in Balkani, pogojuje prisotnost izrednega bogastva rastlinskih in živalskih vrst. Če se omejimo le na vrste omenjene v evropskih direktivah imamo:

- ✓ 23 habitatnih tipov pomembnih za skupnost, 5 od katerih je prednostnih (priloga I k Direktivi o Habitatih);
- ✓ skupno približno 200 vrst ptic, katerih 72 je deležnih najvišje stopnje zaščite s strani direktive o prostoživečih pticah (priloga I);
- ✓ 27 živalskih vrst pomembnih za skupnost, 4 od katerih 4 je prednostnih (priloga II in IV k Direktivi o Habitatih);
- ✓ 6 rastlinskih vrst pomembnih za skupnost, med katerimi je nekaj endemitov, torej rastlin, ki živijo samo na tem območju in nikjer drugje na svetu (priloga II in IV k Direktivi o Habitatih) (vir: www.carsonatura2000.it)

Deželni zakon št.42 iz leta 1996 je ustanovil 5 deželnih naravnih rezervatov. Le-ti so bili izbrani, ker predstavljajo nekatere izmed najbolj značilnih kraških habitatov, tudi v luči njihove izjemnosti in ranljivosti.

5.2. Deželni naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera

Območje rezervata meri približno 726 hektarjev in se nahaja na ozemlju občin Doberdob, Tržič in Ronchi dei Legionari.

Glavna značilnost rezervata je prisotnost dveh velikih jezerskih kraških polij, kjer ležita dve jezери, katera ločujejo apneniške vzpetine. Vodna gladina v jezerih niha izrazito: obdobja ko je polje poplavljen (pomladi in jeseni) se vrtijo z obdobji suše (pozimi in poleti).

Doberdobsko in Cerkniško jezero v Sloveniji sta dva redka primera kraških presihajočih jezer v Evropi. Gladina vode niha na podlagi pretoka rek Soča in Vipava.

Ob vlažnih okoljih vezanih na prisotnost dveh jezer, v rezervatu je prisotna tudi kraška gmajna, kraška gošča, kamnite površine, na katerih so opazne škavnice, žlebiči in špranje. Precej obsežni so tudi gozdovi črnega bora, izvor katerih je vezan na umetna pogozdovanja.

Rezervat je opremljen s sprejemnim centrom v naselju Doberdob in z informativno točko ob Prelosnem jezeru.

5.3 Deželni naravni rezervat Devinskih sten

Območje rezervata vključuje pas visoke skalnate obale, sestavljene iz apnencev iz obdobja Krede. To je edini primer take obale v severnem jadraniu. Prepletajo se navpične stene in manjša melišča, nastala ob razpadanju skal. Območje rezervata v Devinsko- Nabrežinski občini obsega tudi morski pas, ki leži pod stenami, za skupnih 107 hektarjev.

Izrazito termofilno lokalno podnebje, pogojuje prisotnost sredozemske makije, predvsem med stenami. Poleg makije so prisotne vrste izrazito sredozemskega izvora, kot sta *Urospermum picroides* in *Reichardia picroides*, za katere predstavlja rezervat najsevernejšo točko areala. V rezervatau je edino nahajališče na svetu endemične vrste *Centaurea kartschiana*.

Od roba sten proti notranjosti se širi umetni borov gozd, v katerem se razvija naravna vegetacija z vrstami značilnimi za kraško goščo: črni gaber, mali jesen, kraški gaber, trokrpi javor in maklen.

Toplejša okolja, kot so stene in melišča, so dom bogati herpetofavni: modras (*Vipera ammodytes*), črnica (*Coluber viridiflavus*), številne vrste kuščarjev in mačjeoka kača (*Telescopus fallax*). Le-tej predstavljajo devinske stene mejo areala.

V rezervatu je bilo opaženih že preko 150 vrst ptic, večina katerih selivk. Večkrat je gnezdil sokol selec (*Falco peregrinus*), ujeda evropskega pomena, za zaščito katere so nujni takojšnji ukrepi.

Glavna pešpot v rezervatu je rilkejeva steza, ki se preko postojank iz druge svetovne vojne vije po kraškem robu med sosljanskim zalivom in Devinom. Ni pa prisotnih sprejemnih centrov.

5.4 Deželni naravni rezervat Volnik

RISERVA NATURALE
MONTE LANARO
NARAVNI REZERVAT
VOLNIK

Območje rezervata meri 285 hektarov in leži v občini Zgonik. Gre za značilno kraško področje, pretežno gričevnato in bogato z dolinami raznih globin. Prisotna sta bodisi apnenec kot dolomit. Kraška goščo s črnim gabrom in puhastim hrastom krajevno, na kislih tleh (pretežno iz jerine), zamenjuje pravi gozd cera in gradna. Za številne doline je pa značilen gozd belega gabra, že opisan v poglavju 1.2.3.

V južnem predelu je prisotnih nekaj nasadov črnega bora, na vzhodnem robu pa je nekaj ostankov kraške gmajne.

Omembe vredna je prisotnost nekaterih redkih vrst: *Scorzonera hispanica*, *Nepeta nuda*, *Euphrasia illyrica*, *Euphorbia waldsteinii*, *Stachys subcrenata*, *Onosma arenaria*, *Peonia mascula*.

Področje sovпада z zahodno mejo areala vrste *Satureja subspicata* ssp. *liburnica*. Poleg tega je to edino nahajališče vrst *Carex fritschii* in *Orchis pallens* v deželi ter eno redkih nahajališč vrste *Lactuca quercina* ssp. *quercina* var. *integrifolia* v Italiji.

Značilno okolje, v katerem se gozdnate površine prepletajo s kraško gmajno in skalnatimi površinami, je idealno za prisotnost divje mačke. Občasno se v rezervatu pojavljata tudi šakal in rjavi medved.

Bližnje vasi Zgonik, Repnič, Zagradec in Repen so izhodiščna točka številnih stez, ki prečkajo rezervat in vodijo do samega vrha Volnika.

5.5 Deželni naravni rezervat Medvedjak

RISERVA NATURALE
MONTE ORSARIO
NARAVNI REZERVAT
MEDVEDJAK

Značilnosti rezervata so podobne tem komaj opisanim za področje Volnika: kraško gričevnato površino zaznamujejo doline raznih globin in velikosti. Bistveno več je skalnatih površin - kraških brazd, na katerih so korozijski dejavniki ustvarili površinske kraške oblike: škavnice, žlebiče, špranje.

Rezervat leži v Občini Repentabor in meri 156 hektarov. Omembe vredna je prisotnost dveh redkih rastlinskih vrst: *Rosa gallica* in *Trifolium ochroleucon*.

Rezervat lahko obiščemo preko številnih pešpoti, ki se pričnejo v bližini naselij Col in Fernetiči.

5.6 Deželni naravni rezervat Doline Glinščice

La Deželni naravni rezervat Doline Glinščice meri 746 hektarov in leži v celoti v občini Dolina. Bogastvo raznolikih okolij gosti številne redke in endemične vrste.

Iz geomorfološkega vidika dolina glinščice sovpada z globokim žlebom, v smeri severozahod-jugovzhod, skozi katerega teče potok Glinščica. To je edini površinski vodotok na Krasu na italijanskem ozemlju. Dolina predstavlja burji, ki prihaja iz notranjosti, preferenčno pot proti obali. To seveda upliva na podnebne značilnosti pobočij doline. Ravno zaradi teh pogojev in zaradi geomorfoloških razlik, lahko v dolini sobiva v relativno zelo omejenem območju več organizmov različnega izvora in z različnimi zahtevami. Očitno je, da je Dolina Glinščice bistvenega pomena za ohranjanje biotske raznolikosti.

Prisotnost različnih tal (apnenec in fliš), razgibana geomorfologija in mikroklimatske posebnosti, pogojujejo prisotnost raznolike flore. Le-ta ima tri različne izvore: ilirsko-balkansko, alpsko in sredozemsko.

Na meliščih, ki zaznamujejo levo pobočje, uspeva pionirska združba, za katero so značilne *Festuca spectabili* sssp. *Carniolica* in *Drypis spinosa* ssp. *jacquiniana*, poleg številnih drugih vrst ilirsko-dinarskega izvora.

Tudi kraška gmajna na Griži - Monte Stena je bogata z zanimivimi vrstami: *Genista sericea* in *Sesleria juncifolia*. Na travnatih pobočjih Kokoši pa lahko opazimo vrste *Danthonia alpina* in *Scorzonera villosa*.

Poleg kraške gošče so prisotni tudi gozdovi gradna cera in borovi nasadi, katere so avtohtone vrste že krepko kolonizirle.

Med endemiti so omembe vredne *Moehringia tommasinii*, ki naseljuje špranje v stenah in praprotni *Asplenium lepidum*.

Bogastvo rastlinskih vrst se odraža tudi v izredni raznolikosti živalstva. Posebno pozornost zaslužijo dvoživke in plazilci, predvsem ilirsko-balkanskega izvora. Vzdolž potoka Glinščica lahko opazimo navadnega močerada (*Salamandra salamandra*), urha (*Bombina variegata*), rosnico oz. sivko (*Rana dalmatina*) in zeleno rego (*Hyla a. arborea*).

Med plazilci izstopajo reška nabrežna kuščarica (*Podarcis mellisellensis fiumana*), poljska primorska kuščarica (*Podarcis sicula campestris*) in belica

(*Coluber gemonensis*). Le-tej predstavlja dolina Glinščice edino nahajališče v deželi.

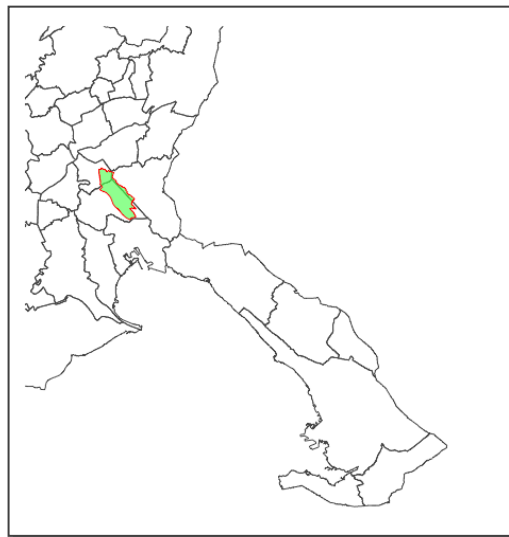
V vodah potoka živi primorski koščak (*Austropotamobius pallipes*). Vrsta je ekološko precej zahtevna, saj potrebuje bazične vode, bogate s kisikom, v katerih temperatura ne presega 25° C. Na krasu ga dobimo le še v potoku Ospo blizu Milj.

V območju rezervata je prisotnih več jam, v katerih živi bogata populacija netopirjev.

Turistično in informacijsko ponudbo rezervata krije sprejemni center v naselku Boljunec - Bagnoli della Rosandra, poleg bogatega omrežja pešpoti in številnih sten opremljenih za športno plezanje.

5.7 Naravni habitatni tip v interesu skupnosti "Kraška gmajna - Landa carsica"

Naravni habitatni tip v interesu skupnosti Kraška gmajna meji na Naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera in ga, iz naravoslovnega vidika, bistveno dopolnjuje. Vstanovljen je bil z deželnim zakonom št.42 leta 1996, ki je poleg parkov in rezervatov ugotovil tudi naravne habitatne tipe v interesu skupnosti. Le-te bi morali poznejši zakoni spremeniti v parke oziroma naravne rezervate.

Gre za področja izrednega pomena, v katerih veljajo specifični zakoni za njihovo zaščito. "Kraška gmajna" obsega 2297 hektarov, leži pa na območju občin Doberdob, Fogliano Redipuglia e Ronchi dei Legionari.

5.8 Območje Pri Močvirjih - *Laghetti delle Noghere*

Območje je bilo uradno uvrščeno med biotope leta 2001. Obsega približno 12 hektarov površine v Občini Milje. Prisotnih je 7 jezerc, katere delno napajajo bližnji vodotoki, ko prerastejo bregove, delno pa deževnica in podtalnica. Njihov nastanek je umeten in je vezan na izkope za opekarsko industrijo.

Rastlinstvo teh vlažnih okolij je bogato in zanimivo, predvsem zaradi bližine izrednih naravoslovnih področij: gozd Vinjan, gošča na Lepovidu - Monte d'Oro in gornji del potoka Osapska reka. Iz teh krajev so se lahko priselile naravne vrste.

Nižnski gozd, ki je prekrival dolino, je danes izginil. Na njegovem mestu sedaj raste obrežni gozd. Najbolj značilne vrste so bela vrba (*Salix alba*), črni topol (*Populus nigra*) in poljski jesen (*Fraxinus angustifolia*), ki je skupaj z dobom (*Quercus robur*) značilna vrsta nižinskih gozdov.

V podrasti uspeva bujno grmičevje, katerega sestavljajo rdeči dren (*Cornus sanguinea*), črni trn (*Prunus spinosa*), enovratni glog (*Crataegus monogyna*) in robida (*Rubus ulmifolius*).

Na vlažnejših in močvirnatih področjih raste poletni veliki zvonček (*Leucojum aestivum*) vrsta značilna za močvirnate vlažne travnike.

Najbolj očiten člen močvirnate vegetacije predstavlja trstičje, kjer izstopajo navadni trst (*Phragmites australis*), velika preslica (*Equisetum telmateja*) in konjska griva (*Eupatorium cannabinum*).

Kjer je vodni tok dovolj umirjen se razmnožujejo navadni močerad (*Salamandra salamandra*), veliki pupek (*Triturus carnifex*), južni pupek (*Triturus vulgaris meridionalis*) urh (*Bombina variegata*), navadna krastača (*Bufo bufo*), zelena rega (*Hyla arborea*) in rosnica (*Rana dalmatina*). Med plazilci naj omenimo pristnost belouške (*Natrix tessellata*), kobranke (*Natrix natrix*) in redko mačjeoko kačo (*Telescopus fallax*). V jezercih lahko opazimo močvirsko sklednico (*Emys orbicularis*).

V zimskem času območje nudi zatočišče številnim pticam selivkam oziroma zimskim gostom.

Ker so območje v preteklosti uporabljali kot nedovoljeno odlagališče odpadkov, je bilo za njegovo ovrednotenje potrebnih nekaj obnovitvenih del, ki so se zaključila junija 2010. Zaradi odmaknjene lege območja, se še vedno dogajajo nedovoljena odlaganja odpadkov, kar povzroča da se smeti rapršijo, ko bližnji potok poplavlja te predele.

Meritvam med leti 1981 in 1983 je sledil vpis nekaterih izmed 7 jezer v katastr mlak tržaške pokrajine. Miljska Občina, sedanji lastnik območja, je postavila mostiče in uredila pešpoti.

5.9 Botanični vrt Carsiana

Botanični vrt leži v dolini v zgoniški občini, 18 kilometrov stran od Trsta, ob pokrajinski cesti med Zgonikom in Gabrovcem.

Skupina domačih znanstvenikov in navdušenih botanikov ga je privatno ustanovila leta 1964, z namenom, da bi zbrali, ohranili in prikazali avtohtono kraško floro v njenem naravnem okolju. Na pobočjih doline je bilo namreč za vsako vrsto rekonstruirano njeno značilno okolje.

V približno 5000 kvadratnih metri je zbranih približno 600 rastlinskih vrst. Prostor ni bil izbran naključno, saj so bile tam že od vsega začetka prisotne najbolj značilne kraške geomorfološke strukture. Le-te so ustanovitelji posadili z odgovarjajočimi rastlinskimi združbami.

Naravna oblika vrta, je dovolila botanikom, da so rastline razvrstili glede na njihove ekološke značilnosti, ne pa na podlagi zakonov sistematike. Taka razporeditev dovoljuje intuitivno spoznavanje povezav med rastlinstvom, klimo in geologijo. V tej luči lahko Carsiano označimo za "povzetek kraške krajine", ki obiskovalcu nudi popolno sliko glavnih ekoloških značilnosti teritorija.

5.10 Izliv reke Timave

Timava (Reka v slovenščini) izvira ob vznožju Snežnika, v Sloveniji. Potem ko je pretekla 37 kilometrov na površju, se v bližini Škocijanskih jam pogrezne v podzemlje. V globinah preteče še dodatnih 40 kilometrov, predno ponovno izbruhne na površje v bližini Štivanja blizu Devina, v tržaški pokrajini.

Voda, ki prihaja na dan iz treh ločenih izvirov, se kmalu združi v krajšo reko, ki se izliva v Tržaški zaliv.

Znaten priliv sladke vode je omogočil razvoj bujne obrežne vegetacije. Kljub človeškemu posegom na območju, rečno okolje Timave še vedno ohranja bregove v naravnem stanju, na katerih uspeva pas higrofilnega gozda in grmičevja.

6. Opis dejavnikov, ki ogrožajo kraško območje

Glede na to, da sovпада večji del Krasa na italijanski strani meje z območjem Natura 2000, bodo v sledeči sekciji prikazani glavni dejavniki, ki pritiskajo na to območje, tako kot so bili navedeni v dokumentaciji Natura 2000 (ZPS IT3341002 e SIC IT3340006). Dokumentacijo sestavljajo listi izpolnjeni na uradnem obrazcu, ki so bili pozneje dopolnjeni z dejavniki, ki jih je Biološka fakulteta Univerze v Trstu vključila v priročnik. Le-ta je bil izdelan v sklopu naročila (2007) "Consulenza tecnico-scientifica per la proposta di misure gestionali e di conservazione per la predisposizione del piano di gestione del SIC IT3340006 e ZPS IT3341002 Carso triestino e goriziano"- "Strokovno in znanstveno svetovanje za izdelavo upravljalnih in ohranitvenih ukrepov za ureditev upravljalnega načrta za SIC IT3340006 in ZPS IT3341002 tržaški in goriški Kras."

Uporabljen bo seznam groženj "Pojavi in dejavnosti, ki uplivajo na stanje zaščite območja", tako kot je navedena v priponki E k zakonu 107/153 24. aprila 1997, objavljeni v Uradnem listu Evropskih skupnosti.

Vsak dejavnik bo strnjeno predstavljen in bodo prikazane težave z njim povezane, ter njihov socio-ekonomski upliv.

Več podrobnejših informacij je dosegljivih na spletni strani Dežele FJK: www.carsonatura2000.it.

Namen sledečega opisa je poglobljeno razumevanje pomena vsakega dejavnika, njegovih možnih vplivov na ozemlje in medsebojnega upliva med dejavniki, ki predstavljajo grožnjo.

Glede na samo ranljivost območja, sledi opis že naveden v dokumentaciji območja Natura 2000 na Krasu:

*"Mogočno podzemno hidrogeološko omrežje je še zlasti ranljivo, predvsem v luči ohranjanja vrste *Proteus anguinus*, s strani onesnaženih vodnih virov in gradenj. Ogroža ga tudi zlorabno črpanje vode s strani privatnikov. Kraške jame so ključnega pomena za netopirje. Za njihovo ohranitev bi bilo primerno zmanjšati obisk jamarjev in omejiti vstop v najpomembnejše jame za te živali. Za ohranitev biogenetskih virov državnega pomena, ki jih predstavljajo populacije vrst *Hyla a. arborea* in *Rana ridibunda*, je nujna zaščita redkih in omejenih vodnih zbiralnikov. Na področju okoli Dobedrobskega jezera bi lahko bili zgrajeni podzemni prehodi pod cestiščem, na krajih kjer je smrtnost povoženih dvoživk visoka. Pojav*

zaraščanja je skupen celotnemu kraškemu ozemlju in povzroča krčenje toploljubnih travšč ("gmajne"). Tvegajo se velike izgube biotske raznolikosti, bodisi rastlinskih kot živalskih vrst. Spremembe v uporabi tal, kot so na primer posaditve vinogradov, poleg erozije tal povzročajo tudi precejšnje izgube biotske raznolikosti. Športno plezanje in zelo obljudene turistične poti, so moteče predvsem za ptice, ki gnezdijo na navpičnih stenah. V neposredni bližini območja je cela vrsta dokaj velikih industrijskih objektov, daljnovodov in plinovodov ter infrastruktur, ki so lahko vir negativnih vplivov in vstopa tujerodnih vrst.

Koda	Področje vpliva	Opis	Glavne težave in socio-ekonomski pomen
Sektor: kmetijstvo in gozdarstvo			
100	Poljedelstvo	Definicija se nanaša na aktivnosti potrebne za pridelavo poljskih pridelkov. Izključeni so nasadi dreves za produkcijo lesa in živinoreja	<p>Glavne težave so vezane na vnos hranilnih snovi v tla (gnojenje), na uporabo fitofarmacevtskih sredstev in herbicidov, razdrobljenost, uničenje in manjša kakovost habitatnih tipov. Najbolj vplivni so premiki prsti, zlasti jerine iz dolin, za posaditv novih vinogradov in razlitja gnojnice.</p> <p>Socio-ekonomski pomen je visok, čeprav je poljedelstvo na področju v bistvu stranska dejavnost.</p> <p>V občinah, znotraj POV in OPS znaša UKP (Uporabna Kmetijska Površina) 46% skupne površine (kar vključuje tudi pašnike in travnike). Prisotnih je 624 kmetij, od katerih 85% posestev je manjših od 5 ha, 53% pa manjših od 1 ha. 16% UKP je posejanih, 68% (1693 ha) pa je travnatih površin in pašnikov. Kar se tiče poljedelstva, najbolj pridelane so žitarice (30% posejanih UKP), zelenjavnice (10% posejanih UKP, goji jih 33% kmetij) in vrste za krmo (10% posejanih UKP, goji jih 8% kmetij) (ISTAT 2000).</p> <p>Kar se tiče sadjarstva, glavne vrste so vinska trta (75% UKP namenjenih sadjarstvu), sadno drevje (1% UKP namenjenih sadjarstvu) in oljke (1% UKP namenjenih sadjarstvu).</p>
101	Poljedelstvo-sprememba posegov	Sprememba kmetovalnih posegov se nanaša na primer na povečan vnos produktivnih inputov, kot so gnojila, pesticidi in herbicidi. Glede na značilnosti območja, težnja k intenzivnemu kmetovanju, se pozna predvsem v povečanju površin vinogradov in v prekomernem vnosu hranilnih snovi na pašnike in košene travnike.	<p>Opazno je krčenje travnatih površin in pašnikov. Na njihovem mestu uspevajo bolj donosne vrste, kot sta oljka in vinska trta.</p> <p>Povečana uporaba gnojil, herbicidov in fitofarmacevtskih sredstev grozi predvsem življenju nevretenčarjev, dvoživk in netopirjev, posledično pa celotni prehranjevalni verigi.</p> <p>Intenzivna uporaba pašnikov na kraški rdeči prsti in košnja na travnikih, kjer prevladuje <i>Arrhenatherum elatius</i> lahko privede do izgube značilnih rastlinskih vrst.</p> <p>Glede na značilnosti kmetovnja na tem območju in glede na nizko možnost postavitve infrastrukture za namakanje, ta pritisk ne zgleda zelo vpliven.</p>

102	Poljedelstvo - Žetev / košnja	<p>Žetve ne bomo obravnavali, ker je temu namenjena površina znotraj območja Natura 2000 zelo skromna.</p> <p>Na krasu košnja poteka enkrat ali dvakrat letno: prvič pozno pomladi (maja), drugič pa septembra.</p> <p>Večkrat je košnja z mehanskimi napravami težko izvedljiva.</p>	<p>Glede na obdobje košnje, ta lahko spodbuja ali zatira rast določenih rastlinskih vrst in je lahko posebno moteča za določene živalske vrste.</p> <p>Gre na primer za ptice, ki gnezdijo na tleh. Reprodukativni uspeh je lahko resno ogrožen, če poteka košnja v reprodukativnem obdobju, ko so jajca že v gnezdu in dokler mladiči ga ne zapustijo.</p> <p>Več vrst lahko ponovno izleže, v slučaju, da izgubi gnezdo dovolj zgodaj. Za ohranitev številnih ptičjih vrst je torej bistvenega pomena izbira pravilnega obdobja košnje, naprav (mehanizirana košnja je najbolj uničujoča in škodo se lahko le delno omili z uporabo naprav, ki sprožijo vzlet ptic) in načina (primerno je kositi krožno, od sredine parcele navzven, da lahko živali zbežijo).</p> <p>Po drugi strani, zapuščanje košnje predstavlja danes največjo grožnjo pomembnim habitatnim tipom. Sprožijo se hitri procesi zarščanja, zmanjšanja biotske raznolikosti in vstopa grmičevja na odprte površine, kar negativno vpliva na floro in favno.</p> <p>Nevretenčarji, ki so strogo vezani na take odprte travnate površine (n.pr. Saga pedo), so zelo občutljivi na katerokoli spremembo in krčenje habitatov.</p> <p>Košnja je vezana na živinorejo, ki je po več letih upadanja, danes ponovno zaživela.</p> <p>Kakovostne pridelke (kravji, ovčji in kozji sir, biološko pridelano meso) so namenjeni tudi direktni prodaji v agriturizmih.</p>
110	Uporaba pesticidov	<p>Težave so vezane predvsem na posege v bran pridelkov, s pomočjo fitosanitarnih sredstev in herbicidov. Le-te uporabljajo predvsem v vinogradih, sadovnjakih in na posejanih površinah.</p> <p>Na krasu je uporaba fitosanitarnih sredstev bistveno manjša v primerjavi z območji, kjer je poljedelstvo intenzivnega značaja.</p>	<p>Onesnaženje površinskih in podtalnih voda, onesnaženje tal, posredna in neposredna škoda za živali in rastline, negativni učinki na človeško zdravje. Še posebno ogrožene so nekatere poljske vrste nevretenčarjev, dvoživk in plazilcev in ptic. Učinki na živali so različni.</p> <p>Nevretenčarji se lahko direktno zastrupijo, oziroma lahko izginejo rastline, ki jih gostijo. Dvoživke lahko imajo težave z endokrinim sistemom, ki ureja oogenezo in spolno diferenciacijo ter z omejenimi viri hrane.</p> <p>Uporaba pesticidov v poljedelstvu predstavlja enega največjih pritiskov na okolje, ker njihova intenzivna uporaba povzroča onesnačenje vode, tal in zraka. V občinah vključenih v obravnavano območje je prisotnih 285 ha vinogradov, 35 ha sadovnjakov in 53 ha oljk (ISTAT).</p>

120	Gnojenje	<p>Gnojenje je vnos hranilnih snovi, kemijskih ali organskih, v tla. Italijanski zakon D. Lgs. n. 217/2006 - "Revisione della disciplina in materia di fertilizzanti" deli gnojila v dve skupini. K prvi prišteva snovi, ki lahko dodamo zemlji direktno na licu mesta in služijo predvsem da ohranimo ali izoljšamo njene lastnosti (kemijske, fizične in biološke). Druga skupina pa vključuje snovi, katerih namen je nuditi hranilne snovi rastlinam. Gnojenje lahko torej povzroča bodisi kemijske kot fizične spremembe v tleh.</p>	<p>Prekomerno gnojenje povzroča onesnaženje površinskih in podtalnih voda, spreminja floristično sestavo, s tem, da pospešuje rast nitrofilnih rastlin in tako banalizira habitatne tipe. Pod pritiskom so predvsem oligotrofni travnati habitati, v katerih povečana stopnja hranilnih snovi zmanjša število prisotnih vrst.</p> <p>Orhideja <i>Himantoglossum adriaticum</i> je posebno občutljiva na ta problem.</p> <p>Na območju težave izhajajo predvsem iz uporabe gnojnice na poljih, bolj kot zaradi krepke uporabe sintetičnih gnojil.</p>
-----	----------	---	--

130	Namakanje	Strukture in dajanja potrebna za porazdelitev vode v namakalne namene, oziroma, ki zagotavljajo dostavo vode za poljedelstvo	<p>Vplive namakanja na okolje lahko delimo v 4 skupine:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Direktni vpliv na vodne vire, površinske in podtalne, bodisi kar se tiče njihove kakovosti kot količine. Možno je tudi onesnaženje s pesticidi in gnojili; 2. Direktni vpliv na tla, bodisi kar se tiče njihove kakovosti (onesnaženje) kot količine (erozija); 3. Direktni vpliv na biotsko raznolikost in na krajino z izgubo habitatov, kot posledica gradnje novih infrastruktur, ampak tudi zaradi črpanja vode; 4. Posredni uplivi vezani na povečan razmah poljedelstva s pomočjo namakalnih sistemov, kar lahko privede do povečane uporabe gnojil. <p>Namakanje je na območju prisotno le v manjši meri. Morebitne vplive namakalnih sistemov bo potrebno vzeti v poštev, ko bo govora o postavitvi novih namakalnih infrastruktur. Takrat bo potrebno presoditi vse alternativne možnosti.</p>
140	Paša	Nanaša se na negativne učinke paše, oziroma na negativne učinke prostoživeče gojenih živali.	<p>Posledice paše lahko strnemo v 2 skupini</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posledice, ki izhajajo iz selekcije, ki jo žival opravlja na rastline oz. dele rastlin - Posledice, ki izhajajo iz neselektivnih dejanj, ki jih žival opravlja (teptanje in izločanje iztrebkov). <p>Ko več različnih vrst uporablja isto območje, njihovo delovanje lahko postane komplementarno in privede k bolj uravnovešeni uporabi površin.</p> <p>Vzreja prostoživečih živali, za katere je predvidena tudi dodatna krma, čeprav le sezonska, lahko privede do vnosa tujerodnih vrst in prekomernih hranilnih snovi.</p> <p>Na kraškem območju sta problematična predvsem dva tipa vzreje prostoživečih živali:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prašičjereja, ki popolnoma uniči travno rušo; - vzreja v gozdnih področjih, ki povzroča uničenje gozdne podrasti v ekološko občutljivih sestojih; <p>Paša je lahko moteča tudi za ptičje vrste, ki gnezdiijo na tleh.</p>

141	Paša- Opuščanje pastirstva	Opuščanje paše privede do nastajanja filca na travni ruši in zaraščanja površin	<p>Problem zadeva predvsem higrofilna in kserofilna travnišča, v različnih stopnjah razvoja, Opuščanje paše povzroča nastajanje flica in vstop lesnatih rastlin. Posebno občutljiva so travnišča na vlažnih glinastih tleh, ksero-termofilna travnišča na apneniških tleh in pašniki na jerini. Opuščanje paše na teh sestojih povzroča povečano prisotnost grmičevja in osiromašenje rastlinske raznolikosti. Prisotnost grmičastih vrst lahko pa vendar predstavlja pozitiven učinek na razvoj brinovih sestojev (habitat HD 5130 - HR GM3).</p> <p>Izguba odprtih površin, kot posledica opuščanja paše, ogroža številne vrste vretenčarjev, ki so te površine uporabljali za razmnoževanje (ptice, ki gnezdijo na tleh) in za prehrano (ptice, netopirji).</p> <p>Sad trebljenja in vzdrževalnih del povezanih s pašo so suhi zidovi in kupi kamenja, ki dovoljujejo prisotnost več vrst nevretenčarjev in plazilcev. Zbiralniki vode za živino so bistvenega pomena tudi za dvoživke.</p> <p>Posledica, ki je ne gre prezreti, je povečana nevarnost požarov.</p> <p>V zadnjih letih smo priča postopnemu povratku k živinoreji, predvsem ekstenzivnega značaja. To predstavlja možnost ekonomskega razvoja pastirskih aktivnosti in ovrednotenje domačih pridelkov, poleg možnosti sodelovanja z drugimi stvarnostmi, kot so didaktične kmetije in agroturizmi.</p>
-----	----------------------------------	---	---

160	Upravljanje gozdnih virov	Posegi namenjeni upravljanju gozdov in njihovih virov	<p>Odstranjevanje lesne mase, moteč prehod mašin za prevoz lesa, spremembe v sestavi gozda.</p> <p>Nekateri nevretenčarji so zelo občutljivi na take posege, še posebej če so odstranjene votle, gnile in umirajoče rastline oziroma mrtev les.</p> <p>Tudi ptice in več vrst netopirjev trpi zaradi odvzema odraslih dreves in zaradi upravljanja gozda za sečnjo.</p> <p>Izguba gozdnega okolja, bodisi pobrežnega kot obrobne, lahko povzroči velik upad zatočišč, katere uporablja več vrst nevretenčarjev.</p> <p>Na splošno ekonomski interes za gozdove ni zelo visok, saj ni prisotnih pravih gozdarskih aktivnosti. V glavnem je uporaba gozdov zgolj družinskega značaja (predvsem les za ogrevanje), negativni vplivi so precej omejeni.</p>
163	Upravljanje gozdnih virov-nasadi	Gozdarski posegi za obnovev požganih gozdnih površin oziroma za produkcijo lesa	<p>Posaditev in vnos tujerodnih vrst, posebno iglavcev, neugodno vpliva na številne živalske vrste. Zaradi sprememb v sestavi populacije žuželk trpijo zlasti ptice in netopirji.</p> <p>Produkcija lesa na območju je dokaj skromna in ni zelo pomembna.</p>
165	Upravljanje gozdnih virov - čiščenje podrasti	Čiščenje in odstranjevanje grmičevja in trav znotraj gozdov.	<p>V POV Kras, je prisotnih več habitatov občutljivih na take poseg. Vsak gozdni tip, predvideva specifično upravljanje podrasti. Upoštevati je treba, da so tla v gozdovih črnega gabra in črničevja zelo revna.</p> <p>Večkrat odstranitev umirajočih in mrtvih rastlin, v sklopu obširnih čistilnih akcij, privede do uničenja številnih mikrohabitatov. Posledično zmanjka vir hrane, kar vodi do vpada nekaterih skupin nevretenčarjev. Številni vretenčarji so občutljivi na spremembe v naravni strukturi gozda, za katero je značilna prisotnost dreves različnih starosti in višin. Taki gozdovi nudijo živalim številna zatočišča in počivališča. Vpad števila žuželk močno občutijo zlasti ptice, katerim predstavljajo glavni vir hrane.</p>

166	Upravljanje gozdnih virov - odstranjevanje mrtvih in umirajočih rastlin	Odstranjevanje mrtvih in umirajočih rastlin za zagotovitev optimalnih pogojev rasti drevesom.	Mrtve in umirajoče rastline predstavljajo odlične microhabitate za razvoj nevretenčarjev, še posebno tistih, ki se hranijo z nekromaso oz. mrtvim lesom in tistih kateirh biološki cikel je odvisen od prisotnosti takih struktur. To je primer <i>Osmoderme eremita</i> , ki živi izključno v volih deblih, za nastanek katerih je potrebnih več let, včasih celo desetletja. Veliko netopirjev uporablja te kraje kot počivališča oz. <i>roost</i> . Socio-ekonomskega pomena je izboljšanje pogojev rasti drevesnih vrst in produkcija energije iz lesnega drobirja.
168	Upravljanje gozdnih virov - prebiralna in izbiralna sečnja	Sečnja gozdnih površin za pridelavo lesa, ki se osredotoča na prirastek in prepušča rast specifičnih rastlin, značilnih za gozdni tip.	Odstranitev lesne mase in prehod strojev za prevoz lesa, povzroča spremembe v gozdnem ekosistemu. Ekonomski interes je omejen, kajti sečnjo opravljajo v glavnem privatniki, ne pa podjetja. Med prebivalstvom je pa dokaj občutena dejavnost, ker večina gozdov je v skupni lasti jesarjev.
170	Živinoreja	Vzreja živine za produkcijo zootehničnih izdelkov.	Glavne težave so vezane na pašo, oziroma na njeno opuščanje, in na uporabo gnojnice. Ta ogroža predvsem travnata oligotrofna okolja. Socio-ekomoski pomen je vezan na ohranjanje vitalne skupnosti, ki udejanja konkretno upravljanje teritorija in zadostuje povpraševanju po kmečkih pridelokih in po storitvah za naselja.

180	Požari	Področja podvržena požarom in prisotnosti protipožarnih struktur. Vključeni so bodisi požari človeškega kot naravnega izvora .	Številni habitati so občutljivi na požare, vkolikor je rekolonizacija le-teh težavna, ker jih nekatere rastlinske vrste po požarih lažje naselijo od drugih. Veliko dragocenih vrst na obrobni habitatih, kot so <i>Paeonia officinalis subsp. banatica</i> , <i>Rhamnus intermedius</i> e <i>Digitalis laevigata</i> , lahko vtrpi škodo. Opustošenje tal je dramatična še zlasti za nevretenčarje, ker se te slabo gibljive vrste težko porazgubijo. Podobno velja tudi za plezalce, ki naseljujejo sušne gozdove.
Ribolov*, lov in nabiralništvo			
230	Lov	Nevarnost je mišljena kot odstrel vrste, za katero je lov dovoljen, v lovskih območjih vključenih v POV.	Neposredna škoda za vrste, ki so žrtve odstrela in posredna škoda za ekosistemsko ravnovesje zaradi vnosa živali v lovske namene. Treba je poudariti, da lovska območja le delno sovpadajo z POV.
240	Odvzem in nabiranje živalskih vrst	Sekcija združuje vsa dejanja, ki ogrožajo živalstvo, vezana na njeno nabiranje in odvzem iz narave bodisi v zbirateljske namene, kot zaradi divjega lova (uporaba pasti, zastrupitev).	Žrtve so predvsem nevretenčarji, posebno priljubljeni pri zbirateljih. Dvoživke in plazilce lovijo iz več razlogov, nekater sesalce, kot v primeru velikih zveri, pa zaradi nestrpnosti in predsodkov.

Rudarstvo in izkopavanje			
300	Izkopavanje peska in prod	Izkopavanje prod iz rečnih strug. Sledeči list je naveden, v kolikor prisoten v klasifikacijskem sistemu EU, vsekakor pa na preučnem območju, čeprav prisotna, aktivnost ni posebno pomembna.	
301	Kamnolomi	Motenje ustvarja predvsem izkopavanje, odlaganje gradbenih materialov v zapuščene kamnolome in njihovo preoblikovanje ob koncu delovanja. Le-to je problematično zlasti, ko je izvedeno zgolj s krajinskim pristopom, ne pa naravoslovnim, kajti odvzame prostor za gnezdenje nekaterim pticam.	Pritisk je prisoten na območju, vendar trenutno je težko določiti povezave med vzroki in posledicami na vrste in habitate. Splošne težave, vezane na take dejavnosti so: spreminjanje videza krajine, uničenje poraslih površin, nastajanje motečega hrupa pri izkopavanju, potreba po gradnji novih infrastruktur, izvedba obnovitvenih del na območju kamnoloma. Ekonomski intreres vezan na to dejavnost je dokaj visok in je vezan predvsem na pridobivanje gradbenega materiala.

Urbanizacija, industrializacija in slične dejavnosti			
400	Urbani predeli, naselja	Sekcija je namenjena predelom, ki sestavljajo stanovalsko tkivo na analiziranem območju. V skupino so vključeni tudi specifični pojmi: nepretrgana urbanizacija (EU 401), razpršena naselja (EU 402), osamljene hiše (EU 403) in ostali bivalni tipi (EU 409).	Glavne težave predstavljajo motenje prostoživečih živali, hrup, svetlobno onesnaženje, posredno uničenje flore in favne, izguba habitatnih tipov, vplivi na mikroklimo. V primeru občutljivih in omejenih obalnih okolij, kot je združba črnega gabra in črničevja v okolici Devina, je lahko rastlinska komponenta pod pritiskom. Socio-ekonomski pomen je vezan na razvoj naselij na območju in na možnost, da se ta razširijo.
402	Razpršena naselja		
403	Osamljene hiše		

410	Trgovske in industrijske cone	Informatizirana sestava prostorskih načrtov občin na rizikanem območju razvršča homogene cone v skupine, med katerimi so tudi predeli, ki spadajo v področje industrijskih in trgovskih con	<p>Glavni problemi so vezani na motenje prostoživečih živali, hrup, svetlobno onesnaženje, neposredno uničenje flore in favne, izguba habitatnih tipov, vplivi na mikroklimo, onesnaževanje zraka, vode in tal.</p> <p>Prisotnost industrije in razvijajočega se pristanišča v Tržiču - Monfalcone, še posebno ogroža habitatni tip, ki ga sestavljajo slanuše (<i>Salicornia</i>) na polslanih muljnato-ilovnatih tleh, ki se poleti izsušijo.</p> <p>Socio ekonomski pomen je vezan na prisotnost produktivnih dejavnosti na območju in na možnost razvoja industrijskih in trgovskih centrov.</p>
420	Odlagališča	Zbiranje komunalnih odpadkov, oziroma odpadkov, ki nastajajo pri storitvenih dejavnostih, kot so gradbeni materiali, industrijski odpadki itd.	<p>Trenutno je težko določiti povezave med vzroki in posledicami na vrste in habitate, glede na to, da je tak tip pritiska odsoten na območju.</p> <p>Na splošno, možni problemi vezani na odlagališča so: uničenje habitatnih tipov, prehod strojev lahko moti rastline in živali, povečana prisotnost oportunističnih vrst kot so podgane in galebi.</p> <p>V slučaju da so odlagališča na odprtem slabo zagrajena, bi lahko bila vabljava za medveda (<i>Ursus arctos</i>) in bi se posledično povečala možnost konfliktov med njim in človekom</p> <p>Ekonomski pomen odlagališča, je tesno povezan na nasičenost že obstoječih, kar privede do potrebe iskanja novih prostorov za gradnjo novih odlagališč.</p>
430	Kmetijski objekti	Pojmujejo se zgradbe vezane na človeška naselja, povezane z kmetijskimi dejavnostmi: suhi zidovi, groblje, zapuščena poslopja, ruševine itd.	<p>Problemi so vezani na upravljanje ozemlja s strani poverjenih za vzdrževanje kmetijskih objektov. Opustošenje ruševin, suhih zidov in grobelj lahko negativno vpliva na številne vrste vretenčarjev in ptic, ki jih uporabljajo za gnezdenje.</p> <p>Socio-ekonomski pomen je tesno povezan na intenzivnost (mišljeno tudi kot zapuščanje) kmetijskih opravil na območju.</p>

Prevozništvo in komunikacije			
500	Komunikacijsko omrežje	Pritisk se nanaša na infrastrukturno omrežje, ki služi prevozu ljudi, surovin, energije in komunikacij. Podroben opis je na razpolago v dokumentih EU501, EU502 in EU503.	Glavni problemi so vezani na razdrobljenost habitatnih tipov, ki jih strukture prečkajo in nastanek neprekoračljivih pregrad (avtoceste, železnice) v prostorih, ki so za kopenske živali ključni. Komunikacijsko omrežje je bistvenega pomena za razvoj socio-ekonomskih dejavnosti. Povezano je s produktivnimi centri in najbolj obljudenimi predeli.
501	Pešpoti in kolesarske proge	Cestne strukture namenjene počasnemu in nemotoriziranemu prevozu: steze, gozdne ceste in kolesarske proge-	Habitati obrežnega grmovja in različnih sušnih travnišč so občutljivi na prisotnost stez, ki lahko omejujejo naraven razvoj vegetacije. Glavni problem je vezan na število obiskovalcev, ki te steze uporabljajo, na njihovo obnašanje in upoštevanje trasnih mej. Obiskovalci lahko omejujejo naraven razvoj vegetacije in lahko motijo živalske vrste. Posebno ko le-te počivajo.

502	Ceste, avtoceste	Cestne strukture namenjen motoriziranemu prevozu	<p>Zvočno in svetlobno onesnaženje, vnos onesnažujočih snovi (npr. težkih kovin) v vodo in tla, razdrobljenost habitatnih tipov, ki jih strukture prečkajo in nastanek neprekoračljivih pregrad (avtoceste, železnice) v prostorih, ki so za kopenske živali ključni.</p> <p>Med živalmi najbolj trpijo zaradi pregrad plazilci in dvoživke med pomladanskimi selitvami za parjenje. Smrtnost na cestah predstavlja najpogostejši vzrok smrti divje mačke. Mreže postavljene, da bi preprečile kamenju da pade na cestišče, omejujejo dostopstenam živalim kot je hudournik</p> <p>Cestne infrastrukture so ključnega pomena, ker predstavljajo nosilno os za pretok turizma in ekonomije.</p>
503	Železniško omrežje, hitra železnica	Cestne strukture za železniški prevoz	<p>Železnica predstavlja neprekoračljivo pregrado za nekatere kopenske živali, privede do razdrobljenosti habitatnih tipov, vzdrževalna dela so lahko moteča za vrste in habitate.</p> <p>Gradnja hitre železnice, ki jo predvideva deželni teritorialni načrt (Corridoio 5 - 5 koridor) bo prečkala obširne predele kraškega ozemlja in predstavlja ogromno problematiko, ki je primerno podrobneje poglobiti.</p> <p>Železniška proga je tudi vir številnih požarov.</p>

507	Komunikacijsko omrežje, mostovi, viadukti	Strukture namenjene prekoračitvi naravnih ali človeških pregrad (ceste, reke).	Razdrobljenost habitatnih tipov, ki jih strukture prečkajo in nastanek neprekoračljivih pregrad (avtoceste, železnice) v prostorih, ki so za kopenske živali ključni.
508	Komunikacijsko omrežje, predori	Prevrtanje tal v gradbene namene	Predori so lahko moteči za premikanje favne, v kolikor so del cestnega omrežja in torej je zelo malo verjetno, da jih bo žival uporabila. V tem smislu predstavljajo torej nepropustno pregrado.
510	Prenos energije	Kategorija jemlje v presojo sistem prenosa energije, ki ga sestavlja električno omrežje, plinovodi in naftovodi.	Pritisk ima teritorialni upliv, ker upliva na splošno na okoljske komponente, kar povzroča težave pri določanju direktnih posledic na eno ali več vrst oz. habitatov. Na splošno, problemi so vezani na neposredno smrtnost ptic, omejevanje njihovega svobodnega premikanja, Energetske infrastrukture so bistvenega pomena, ker služijo ekonomskim in industrijskim dejavnostim prisotnim na območju.
511	Prenos energije - elektrovodi	Infrastrukture za prenos električne energije različnih voltaž	Neposreden vzrok smrti za ptice, omejuje svobodno premikanje ptic, moteča vzdrževalna dela.

512	Prenos energije - plinovodi	Infrastrukture za prenos goriva	Glavni problemi so vezani na negativen vpliv, ki ga imajo na okolje (tla, rastlinstvo, živalstvo) vzdrževalna dela, razdrobljenost habitatov ter vnos ruderalnih in invazivnih rastlinskih vrst.
513	Prenos energije - ostali načini prenosa (naftovodi)	Prisotnost naftovodnega omrežja za prenos naftnih derivatov	Glavni problemi so vezani na negativen vpliv, ki ga imajo na okolje (tla, rastlinstvo, živalstvo) vzdrževalna dela, vnos ruderalnih in invazivnih rastlinskih vrst v okolje in posredni efekti vezani na premikanje ladij in nafte. Edina funkcija naftovodov prisotnih v deželi je dovažanje nafte v rafinerije čez alpe, predvsem v Avstrijo in Nemčijo, saj v deželi ni več takih naprav.
Zabava in turizem			
600	Strukture za šport in zabavo	Strukture namenjene športnim aktivnostim	Glavni problem je zvočno onesnaženje, moteče za favno, intenzivno teptanje, svetlobno onesnaženje ter ostala neposredna posredna škoda na račun flore in favne. Socio-ekonomski pomen teh infrastruktur je vezan na povpraševanje po njih s strani oseb, ki prebivajo na območju.

608	Strukture za šport in zabavo - kamping	Površine opremljene za sprejem gostov na odprtem, v šotorih, prikolicah, avtodomih ali bungalovih	Trenutno je težko določiti povezave med vzroki in posledicami na vrste in habitate, glede na to, da je tak tip pritiska na območju omejen. Glavni problem je zvočno onesnaženje, moteče za favno, pretirano teptanje, svetlobno onesnaženje ter ostala neposredna in posredna škoda na račun flore, favne in habitatov.
610	Učne poti	Poti opremljene s poučnimi tablami, ki poglobijo različne tematike (naravoslovne, zgodovinske, arhološke poti)	Trenutno je težko določiti povezave med vzroki in posledicami na vrste in habitate, glede na to, da je tak tip pritiska na območju omejen. Glavni problem je zvočno onesnaženje, moteče za favno, pretirano teptanje, svetlobno onesnaženje ter ostala neposredna in posredna škoda na račun flore, favne in habitatov. Socio-ekonomski pomen teh infrastruktur je vezan na povpraševanje po njih s strani oseb, ki prebivajo na območju. Pomembno je podčrtati vzgojno vlogo teh struktur
620	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem	Gre za aktivnosti povezane z različnimi oblikami razvoja in turizma na območju, ki niso vezane na specifične oblike pritiska.	glej Št. 608

622	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem - pohodništvo, jahanje in vozila brez motorja	Opisani bodo samo vplivi stez namenjenih konjem. Kar se tiče pohodništva in nemotoriziranih vozil, sta že bila obravnavana pri točki EU 501. Delno prekrivanje obeh vplivov je vzrok, da so nekatere problematike ki uplivajo na vrste in habitate, povezane z obema.	Prehod uporabnikov teh struktur, še posebno če intenziven, je lahko moteč za razvoj in obnovo gozda ter lahko spremeni strukturo travnišč in garige. V krajih kjer človeška prisotnost kreпка, lahko pride do invazije tujerodnih in ruderalnih rastlinskih vrst. To povzroča izginjanje bolj občutljivih območij, ki dodatno skrčijo razsežnost habitata vrste <i>Proserpinus proserpinus</i> . Jahanje je pomembna aktivnost na območju, ker odgovarja na povpraševanje skupnosti, po športnih aktivnostih na odprtem.
623	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem - motorizirana vozila	Gre predvsem za uporabo motornih vozil v športne in rekreacijske namene na nedovoljenih trasah. Na območju ni temu namenjenih stez (z izjemo ene namenjene motokrosu, glej EU 600), obstaja pa več nedovoljenih, potencialno uporabljivih stez. V problematiko spada tudi neprimerna uporaba gozdnih cest.	Glavni problem je zvočno onesnaženje, moteče za favno, pretirano teptanje, svetlobno onesnaženje ter ostala neposredna in posredna škoda na račun flore, favne in habitatov. Posebno občutljive so vrste v paritvenem času, oziroma bolj bojazljive vrste. Socio ekonomski pomen športnih aktivnosti je vezan na panoge kot so gostinstvo, agroturizmi, didaktične kmetije, prodajo tipičnih pridelkov, itd.

624	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem - alpinizem, plezanje, jamarstvo	V opisu je ocenjen vpliv jamarstva, tako na jame, kot na vstopne točke samih jam. Plezanje in alpinizem bosta opisana na točki EU 627. Delno prekrivanje obeh vplivov je vzrok, da so nekatere problematike ki uplivajo na vrste in habitate, povezane z obema.	Jamarstvo lahko povzroča škodo živalim, rastlinam in podtalnim strukturam, je lahko vir onesnaženja vhodov v jame in jam, zaradi zapuščanja smeti med obiskom. Obisk jam v zimskem času, je za netopirje zelo moteč, ker jih lahko prebudimo med zimskim spanjem, kar jih prisili v večjo porabo energije. Za netopirje je to lahko usodno. Jamarstvo je pomembno predvsem iz rekreacijskega in znanstvenega vidika ter za okoljsko vzgojo.
625	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem - letenje z jadralnimi padali, jadralnimi zmaji in baloni	Pritisk se nanaša na jadralne aktivnosti	Glavne težave so vezane na vizualno motenje živali in na neposredno in posredno škodo, ki jo prisotnost izletnikov lahko povzroči.
627	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem -plezanje	Športno plezanje na stenah, ki se nahajajo v naravnih kontekstih	Plezalne smeri lahko oškodujejo predvsem ptičje vrste, ki gnezdiijo na stenah in populacije rastlin izjemnega naravoslovnega pomena, ki naseljujejo kamnite špranje (n.pr. Moehringia tommasini) Iz socio-ekonomskega vidika je dejavnost precej pomembna, ker privablja številne turiste. Smeri so koncentrirane v glavnem na območju Doline Glinščice in vzdolž tržaške obale.

628	Športne in zabavne aktivnosti na odprtem - kopanje	Turistično-rekreativne aktivnosti, vezane na prisotnost kopalcev na obmorskih področjih in ob notranjih vodah.	Glavne težave so vezane na zvočno onesnaženje, spremembo habitatov ter ostala neposredna in posredna škoda na račun flore in favne. Nekatera kopališča na tržaški obali so priljubljene turistične točke, ki predstavljajo pomembno ekonomsko dejavnost.
690	Ostali tipi zabave in turistične aktivnosti, ki niso bile še navedene - arheološka nahajališča	Navedena so arheološka nahajališča, zbrana v Arheološki karti Furlanije Julijske Krajine (SITER).	Glavni problem je zvočno onesnaženje, moteče za favno, pretirano teptanje, svetlobno onesnaženje ter ostala neposredna in posredna škoda na račun flore, favne in habitatov. Pomen teh krajev je vezan na zanimanje za njihov obisk, katerega pa trenutno ni mogoče oceniti.

Onesnaženje in druge človeške dejavnosti			
700	Onesnaženje	Sklop vključuje vse oblike onesnaženja, ki jih človeške dejavnosti ustvarjajo onesnaženje voda, tal, zraka in zvočno onesnaženje. podrobno so opisane na točkah EU701, 702 in 703.	<p>Pritisk onesnaženja je teritorialnega značaja, oziroma ima splošen vpliv na okoljske komponente, kar povzroča težave pri določanju direktnih posledic na eno ali več vrst oz. habitatov.</p> <p>Zaradi tega bodo splošno navedene vse potencialne problematike, ne bo pa izpolnjena sekcija "Seznam vrst in habitatov, ki jih pritisk ogroža". Le-ta bo navedena pri naslednjih specifičnih točkah.</p> <p>Glavna problematika je vezana na škodljive učinke, ki jih ima vnos onesnažujočih snovi (organskih in anorganskih) na organizme in na okolje. Snovi so lahko neposredno strupene za organizme, lahko pa pride do biološkega kopičenja (n.pr. težkih kovin).</p> <p>Stopnja onesnaženosti, ki je sad človeških dejavnosti je navadno tesno povezana z njihovo intenzivnostjo (urbanizacija, industrializacija, itd.).</p>

701	Onesnaženost vode	Vnašanje onesnažujočih snovi v sladkovodno omrežje, v morje in v vode namenjene človeški uporabi.	<p>Prisotnost onesnažujočih snovi v vodah in posledično biološko kopičenje, spremembe v kemijski sestavi vodotokov. Onesnaženje kanalov, odtokov in potokov, bodisi z organskimi snovmi, kot s kemijskimi spojinami, ki se uporabljajo v kmetijstvu, predstavljajo problem predvsem za vlažna okolja. Spremembe v kemijski sestavi vodotokov lahko hitro privedejo do izumrtja bolj občutljivih vrst in do banalizacije rastlinskih združb.</p> <p>Mnoge vrste vretenčarjev (netopirji, ptice, plazilci, dvoživke in ribe) so posebno občutljive na kakovost vode in na kopičenje onesnažujočih snovi v njej. Le-ta lahko škodujejo genetski sistem in privedejo do nastopa deformacij, bolezni in težav pri razmnoževanju.</p> <p>Onesnaženje podtalnice predstavlja pomembno grožnjo na poti k ohranitvi človeške ribice (<i>Proteus anguinus</i>), simbola kraškega podzemlja.</p>
702	Onesnaženost zraka	Vnos različnih snovi: dušikov dioksid, žveplov dioksid (SO ₂), ogljikov monoksid (CO), benzen, policiklični aromatski ogljikovodiki (PAH), onesnažujoči prašni delci v zraku.	<p>Prisotnost onesnažujočih snovi v zraku in posledično biološko kopičenje v rastlinskih vrstah (lišaji na primer delujejo kot bioakumulatorji) in živalih skozi vdihavanje, povzroča bolezni in problem na genetskem nivoju.</p> <p>Kakovost zraka je bistvenega pomena, ker prisotnost onesnažujočih snovi v atmosferi vpliva na človeško zdravje, okolje in zgodovinsko - arhitektonsko dediščino.</p>

703	Onesnaženost tal	Vnos različnih onesnažujočih snovi v tla.	<p>Prisotnost onesnažujočih snovi (organskih in anorganskih) v tleh je lahko škodljiva za človeka in okolje, lahko so neposredno strupene za organizme, lahko pa pride do biološkega kopičenja (n.pr. težkih kovin, polifenilov prisotnih v pesticidih).</p> <p>Prisotnost onesnaženih površin je lahko nevarna za človeško zdravje in naravno okolje. Nevarnost je ponavadi večja, kjer obstajajo produktivne dejavnosti: metalurška in kemijska industrija, deponije in odlagališča mineralnih olj in rafiniranih naftnih derivatov, oziroma kjer stojijo opuščeni objekti, ki so v preteklosti služili za odpravo, rafiniranje in predelavo mazivnih olj.</p>
720	Intenzivno teptanje	Težave vezane na človeške aktivnosti, še zlasti turističen obisk in različne oblike izletništva.	<p>Pretirana človeška prisotnost na nekaterih stezah je lahko moteča za travno rušo in lahko neposredno in posredno oškoduje občutljive habitatne etipe, kot so kraška sušna travišča. Prehod po meliščih povzroča njihovo usuvanje, ki zelo negativno upliva na značilne vrste melišč, kot je <i>Genista holopetala</i>.</p>

Človeško spreminjanje hidroloških razmer

802	Odlagališča, bonifikacija in splošno izsuševanje-bonifikacija morskih površin, estuarijev in močvirij	Hidrotehnično urejanje zemljišč, za njihovo hidrološko ureditev.	<p>Odvzem materiala v litoralnem pasu in spremembe v kemijski sestavi voda lahko negativno vplivajo na pionirska okolja, kakršna so površine prerasle z navadnim osočnikom. Oškodovana so lahko tudi ostala občutljiva okolja ter živalske in rastlinske vrste vezane na prisotnost vode.</p> <p>Pri Lisertu - Moščenicah, je prisotno zagrajeno območje, kamor odlagajo odvečni material, ki se nabira na morskem dnu in preprečuje vstop ladjam v pristanišče (it. "Cassa di colmata"). Na območje odlagajo tudi material, ki prihaja iz bonifikacijskih del na kopnem v litoralnem pasu. Del površine spada v območje Natura 2000 IT3330004, v občini Tržič, ki je danes del POV Kras. Področje je redek in izjemen primer mokrišča, ki je delno podvrženo vplivu plime, in zato ima različne značilnosti od lagunskih ribogojnic (katere niso prisotne) in od odprtih lagun. Betonski prag preprečuje vodi, da bi se iztekla med oseko, medtem ko voda masovno priteka na območje, ko so plime izredno visoke, tudi zaradi prisotnosti južnih vetrov. Taki pogoji ustvarijo izredno posebne habitatne tipe, bogate rastlinskih in ptičjih vrst.</p> <p>Posegi za hidrotehnično urejanje zemljišč spadajo v procese za boljšo uporabo teritorija.</p>
-----	---	--	--

803	Odlagališča, bonifikacija in splošno izsuševanje-zasutje odtokov, kanalov, mlak, mokrišč, močvirij ali šotič	Posegi za zasutje prisotnih odtokov in kanalov, zapuščanje ali izsušitev mlak, močvirij in ostalih mokrišč.	<p>Spremembe v hidrološkem sistemu, zaradi zasutja odtokov, kanalov, mlak, mokrišč, močvirij ali šotič, lahko povzročijo spremembe v razpoložljivosti, kakovosti in količini vode. Posledično lahko vplivajo na vse vrste, ki odvisijo od obstoja delikatnega vodnega ravnovesja: zakoreninjene toneče rastline, plavajoči nezakoreninjeni hidrofiti (pleustofiti), vlažna travišča na glinastih tleh, rastlinstvo obrežnih gozdov</p> <p>Higrofilne skupnosti, ki uspevajo ob kanalih, so ekskluzivna okolja za razmnoževanje nekaterih nevretenčarjev. Njihovo krčenje lahko kritično ogroža te vrste.</p> <p>Nazadnje, izguba jezerskih ekosistemov, čeprav so ti le občasni ali majhnih razsežnosti, privede do krčenja številnih populacij dvoživk. Uničenje številnih prostorov za gnezdenje negativno vpliva na ptice.</p>
-----	--	---	---

850	Spremembe hidrografskega omrežja	Človeški posegi na hidrografsko omrežje, ki imajo posledice tudi na vodostaj površinskih voda in/ali podtalnice	Učinek ima predvsem na higrofilna travišča, za katere je pomembna prisotnost zadostne količine vode. Le tako namreč lahko preživijo najbolj cenjene vrste in je zaraščanje površin omejeno. Rastlinske vrste teh okolij so zelo občutljive na nihanja vodnega omrežja. Enako velja tudi za nevretenčarja <i>Austropotamobius pallipes</i> . Gradnja struktur za zaščito pred poplavami rek in črpanje vode sta kriva za znižanje vodostaja, kar lahko povzroča težave nekaterim ribam in drugim vrstam dvoživk, plazilcev in ptic. Poplave na območjih gnezdenja še zlasti hudo občutijo nekatere ptice. Posegi za upravljanje teritorija, ki dovoljujejo njegovo hidrološko varnost in smotrno izkoriščanje vodnih virov spadajo med dejavnosti, ki uplivajo na hidrografsko omrežje.
853	Spremembe hidrografskega omrežja -upravljanje vodostaja	Upravljanje vodostaja, ki lahko niha v razmerju z referenčno višinsko točko (običajno je to srednja nadmorska višina).	Manjša razpoložljivost podtalnice ali površinskih voda vpliva, na količino in kakovost vode. Nekatera okolja so zelo občutljiva na nihanja v vodni oskrbi in na spremembe v njeni kemijski sestavi. Vrste vezane na prisotnost vode (ribe, dvoživke in plazilci) lahko izgubijo primerno življenjsko okolje. Okolja najbolj podvržena tem problematikam so obrežni vlažni gozdovi in plitve vodne površine.

Naravni procesi (biotiski in abiotiski)

910	Zaraščanje	<p>Postopno kopičenje organskih in anorganskih snovi, na močvirnatih in jezernatih področjih. Zmanjšanje vodne razpoložljivosti (znižanje nivoja podtalnice, kanalizacije, itd.) lahko pospeši zaraščanje. Med vplivi je tudi pomanjkanje vode v paritvenem obdobju, zaradi skromnih padavin.</p>	<p>Proces zaraščanja je vezan na manjšo razpoložljivost vode in na kopičenje biomase. Lahko vpliva negativno na več načinov na okolja odvisna od točno določenega vodnega ravnovesja. Posebno podvrženi temu pojavu so plitvi vodni bazeni, mlake in srednje-evtrofični kali, obrežni gozdovi ob vodotokih in trstičja. Problematike, ki zadevajo habitate, vplivajo neposredno in posredno tudi na nekatere vrste posebno občutljive na okoljske spremembe, kot n.pr. <i>Euphrasia marchesettii</i>, <i>Gladiolus palustris</i> in <i>Gentiana pneumonanthe</i>. glede favne, so občutljive na problematiko vodne in polvodne vrste nevretenčarjev, dvoživk in plazilcev. Krčenje vlažnih okolij ogroža netopirje, ker jim odvzame prostor, kjer se lahko napajajo in hranijo z žuželkami. Ptice imajo težave z gnezdenjem in lahko celo zapustijo območje, če pomanjka vode v trstičju med paritvenim obdobjem. Pritisk je razporejen po območjih, ki vključujejo vlažna okolja znotraj POV. Posebno podvrženo je področje kraških jezer: Doberdobsko in Prelosno jezero ter Sablič. Le-ta so občutljiva na zaraščanje, ker so vezana na krhko idrično ravnovesje, ki ga vstvarjata deževnica in podtalnica, ki prihaja iz posočja.</p>
930	Poplave	<p>Poplave, tudi občasne, površin na kopnem ali v obalnem pasu Če se omejimo na tržaški Kras, gre v glavnem za poplavo obalnih območij pri Moščenicah - Lisert.</p>	<p>Poplava habitatnega tipa, ki ga sestavljajo slanuše (<i>Salicornia</i>) na polslanih muljnato-ilovnatih tleh, ki se poleti izsušijo, lahko privede do izumrtja nekaterih značilnih rastlinskih vrst oziroma celotnega habitata. Poplave vplivajo negativno tudi na reprodukcijski uspeh nekaterih ptičjih vrst, ker uničijo njihova gnezdišča.</p>

940	Naravne katastrofe	<p>Pritisk vključuje izredne suše ali spremembe v podnebjju na območjih kjer prezimujejo ptice selivke (na dolge razdalje in transsaharske). Namreč, če naletijo na slabe pogoje med prezimovanjem, potem, se to odraža v krčenju populacije predvsem v paritvenem obdobju.</p>	<p>Krčenje reproduktivnih populacij ali spremembe v reproduktivnem okolju, zamude pri gnezdenju.</p>
950	Razvoj življenjskih združb	<p>Razvojne stopnje znotraj usmerjene rastlinske serije. V primarni ali sekundarni naravni sukcesiji imamo navadno prehod od pionirskih do odraslih stopenj. Na analiziranem območju opuščanje nekaterih poljskih opravil, je pospešilo razvoj rastlinske serije, kar je poenostavilo krajino.</p>	<p>Ksero-termofilna travišča na apnenčastih tleh in pašniki na jerini so se močno skrčila, zaradi opuščanja tradicionalnih pastirskih dejavnosti. To je privedlo do razvoja vegetacijskih združb z drevesnimi in grmičastimi vrstami. Podobne težave imajo tudi razne vrste, ki so manj kompetitivne v primerjavi s tistimi, ki so značilne za poznejše razvojne stopnje. Izguba teh okolij pogojuje tudi prisotnost raznih vrst, tako vretenčarjev, kot nevretenčarjev. Opuščanje pašnikov povzroča izgubo habitatov ugodnih za številne vrste ptic.</p>

952	Razvoj življenjskih združb - evtrofizacija	Proces povezan z prekomernim vnosom hranilnih snovi, posebno dušikovih in kalijevih soli, v vodo in tla. Večja prisotnost hranilnih snovi povzroča znaten razvoj biomase v ekosistemu. Le -ta pa direktno vpliva na procese zaraščanja močvirnatih površin (EU 910).	Posebno občutljiva na katerikoli vnos hranilnih snovi naravnega izvora so oligotrofna okolja, mlake, jezera in travišča <i>Molinia-e cerulea-e</i> , na ilovnatih tleh. V takih okoljih predstavlja evtrofizacija enega glavnih vzrokov izgube biotske raznolikosti.
954	Razvoj življenjskih združb - invazivne vrste	Tujerodne vrste lahko kolonizirajo naravne in polnaravne habitate, tekmujejo z avtohtonimi in jih lahko v nekaterih slučajih nadomestijo. Te vrste imajo lahko pot zlasti v motenih okoljih. Predvsem naravna okolja, za katera je značilna visoka dinamičnost, so ogrožena, saj se lahko nekatere tujerodne vrste vselijo. Specifični medsebojni odnosi povezani na vstop tujih rastlinskih in živalskih vrst bodo opisani na točkah EU 966, 971.	Nekatere vrste so močno invazivne in vplivajo na avtohtone rastlinske in živalske vrste. Problem občutijo predvsem nižinski obrežni gozdovi, gozdovi črnega gabra, toploljubna melišča apnenca severnega jadrana in kraška gmajna. Lahko pa obsega tudi področja, kjer imamo melišča apnenca, mezofilni gozd in področja kjer se razvijajo naselja in kjer je naravno okolje moteno.

960	Interspecifična razmerja	Interakcije med živalmi se odražajo skozi več obnašanj: intraspecifična kompeticija, parazitizem, plenjenje, prenos bolezni in hibridizacija. Ta razmerja se lahko vzpostavijo tako med prostoživečimi kot domačimi živalmi. Med prostoživečimi oz. divjimi živalmi, se lahko pojavijo bodisi med avtohtonimi kot vnešenimi tujerodnimi vrstami.	Glavne problematike intraspecifičnih razmerji so podrobno opisane v specifičnih točkah namenjenim kompeticiji (EU961), parazitizmu (EU962), prenosu bolezni (EU963), genskemu onesnaženju (EU964), plenjenju (EU965), kompeticiji z vnesenimi vrstami (EU966) in domačimi živalmi (EU967), v katerih bodo navedene tudi vključene vrste. Socio-ekonomski pomen naravnih procesov je odvisen od obsega njihovega vpliva na človeške dejavnosti.
961	Interspecifična razmerja - Kompeticija	Intraspecifična kompeticija med živalskimi vrstami povzroča vpad preživetja, plodnosti ali razmaha neke populacije, zaradi prisotnosti motečih vrst. Obravnavana bo kompeticija zgolj med avtohtonimi vrstami.	Na kraškem območju na primer prisotnost kuščarja <i>Lucertola campestre</i> , omejuje razmah vrste <i>Podarcis melisellensis</i> . Na splošno lahko kompeticija učinkuje na dinamike znotraj zainteresiranih populacij, kar lahko tudi privede do posledic na evolucijski ravni. Socio-ekonomski pomen naravnih procesov je odvisen od obsega njihovega vpliva na človeške dejavnosti.

962	Interspecifična razmerja - Parazitizem	Je oblika simbioze, kjer parazit dobi potrebno hrano oz. zaščito, na račun gostitelja, kateremu povzroča biološko škodo. Sekcija jemlje v pregled oblike parazitizma med živalskimi vrstami.	Opaženi pojavi parazitizma vključujejo mravlje roda ki imajo vlogo gostitelja za ličinke vrste <i>Maculinea teleius</i> . Krčenje oz. izumrtje populacije roda <i>Myrmica</i> , lahko ogroža preživetje vrste <i>Maculinea</i> .
963	Interspecifična razmerja - Prenos bolezni	Bolezni lahko vnesejo na določeno področje bodisi prostoživeče kot domače živali. Obravnavan bo vnos bolezni med prostoživeče živali bodisi s strani avtohtonih kot tujerodnih vrst.	Favna je najbolj ogrožena. Tujerodne vrste uvožene v komercialne namene so vnesle glivo (<i>Aphanomyces astaci</i>), ki ogroža vrsto <i>Austropotamobius pallipes fulcisianus</i> . Glede sesalcev, posebno občutljivi sta vrsti <i>Lynx lynx</i> in <i>Felis silvestris silvestris</i> . Prva je podvržena garji in steklini, druga pa boleznim kot sta panleukopenia in mačji rinotraheitis, ki ju prenašata domače mačke.
964	Interspecifična razmerja - Gensko onesnaženje	Fenomen povzroča vnos tujerodnih vrst na teritorij, katere se lahko hibridizirajo z avtohtonimi vrstami. To povzroča gensko onesnaženje.	Do hibridizacije lahko pride pri divji mački <i>Felis silvestris silvestris</i> , čeprav zgleda precej obrobni pojav, in pri nekaterih ptičjih vrstah. Nevarnost hibridizacije je višja pri vrsti <i>Columba livia</i> subspl <i>livia</i> . Le-ta se z lahkoto hibridizira z vrstami, ki to dovoljujejo. Socio-ekonomski pomen naravnih procesov je odvisen od obsega njihovega vpliva na človeške dejavnosti.

965	Interspecifična razmerja - Plenjenje (predacija)	Antagonistična interakcija, kjer se ena vrsta (plenilec) poslužuje druge (plen) v prehrambene namene. Obravnavano bo plenjenje zgolj med avtohtonimi vrstami.	Razmerja med plenom in plenilcem (neposredno plenjenje, zmanjšana razpolaga plena, itd.) se vzpostavijo predvsem med nekaterimi vrstami vretenčarjev. Mladiči vrste <i>Emys orbicularis</i> so na primer zelo pogosto žrtve nekaterih ribjih vrst. Divji prašiči lahko plenijo nekatere dvoživke in plazilce.
966	Interspecifična razmerja - Kompeticija z vnesenimi vrstami	Vnos s strani človeka tujerodnih vrst lahko negativno vpliva na avtohtone vrste na več načinov: skozi plenjenje, kompeticijo, hibridizacijo, itd. (Kar se tiče prenosa bolezni na avtohtone živali glej sekcijo 963).	<p>Kompetitivne vnesene tujerodne vrste so postopoma nadomestile populacije vrste <i>Austropotamobius pallipes fulcisianus</i>. Vnos tujih ribjih vrst je škodljiv predvsem za dvoživke, in pogojuje njihov reprodukcijski uspeh. <i>Emys orbicularis</i> je posebno občutljiva na prisotnost vrste <i>Trachemys scripta</i>. To vrsto želve nearktičnega izvora so v preteklosti masovno uvažali v Italijo. Ključnega pomena je ustanovitev deželnega centra za zbiranje primerkov vrste <i>Trachemys scripta</i> odvzetih iz narave.</p> <p>Pogosto je vzrok za vnos tujerodnih vrst zgolj ekonomski, kot v primeru nutrije (<i>Myocastor coypus</i>). To vrsto so prpeljali zaradi njenega krzna.</p> <p>Vnesene invazivne vrste torej lahko imajo pozitiven učinek na ekonomijo. Nekatere izmed teh vrst izpuščene, prostovoljno ali ne, v naravo lahko ustvarijo vitalne populacije. Le-te so lahko škodljive ne samo avtohtonim vrstam, temveč tudi človeškim dejavnostim. Nutrija, na primer, na nekaterih nižinskih področjih povzroča škodo na rečnih bregovih.</p>

967	Interspecifična razmerja - interakcije z domačimi živalmi	Intraspecifična razmerja, ki se vzpostavijo med prostoživečimi in domačimi živalmi. Ponavadi gre za kompeticijo ali plenitev.	<i>Felis silvestris silvestris</i> lahko občuti kompeticijo z domačo mačko, zlasti glede plena. Domači psi in mačke lahko neposredno in posredno oškodujejo več ptičjih vrst. Na območju ti pojavi največkrat vključujejo pse in mačke. Te vrste domačih živali imajo predvsem socialen pomen.
971	Interspecifična razmerja - kompeticija	Interakcije med posameznimi primerki iste vrste (intraspecifična kompeticija) in različnih vrst (interspecifična kompeticija), ki uporabljajo iste vire. Razpoložljivost letih je pogosto omejena. Stopnja vpliva je vezana na prisotnost drugih dejavnikov, ki na katerikoli način lahko spremenijo kompeticijsko razmerje med vrstama (opuščanje pašnikov, opuščanje košnje, evtrofizacija, itd.). Sekcije: EU 102, EU 141, EU 952 podrobno opisujejo vpliv teh dejavnikov.	Na pašnikih in traviščih se močno pozna konkurenčnost nekaterih grmovnatih rastlin na račun travnatih. Nekatere izmed teh, na primer <i>Euphrasia marchesettii</i> in <i>Cirsium canum</i> , so zelo občutljive na problematiko. Le-ta prihaja na dan še posebno na POV, kjer so še vedno prisotne travnate površine.

976	Interspecifična razmerja - Škoda, ki jo povzročajo živali vnesene v lovske namene	Prisotnost previsokega števila nekaterih vrst lovskega pomena, lahko neposredno in posredno oškoduje ostale vrste in habitate, kjer se pojavljajo.	Visoka prisotnost divjih prašičev lahko povzroča škodo na podrast, na združbe črnega gabra in črnega gabra s črničevjem. Njihova prisotnost lahko posredno oškoduje tudi vrsti <i>Bombina variegata</i> in <i>Triturus carnifex</i> , ker divji prašiči lahko bistveno spremenijo strukturo vodnih ekosistemov, posebno pomembnih tem dvem vrstam.
990	Ostali naravni procesi	Sekcija združuje težko ugotovljive naravne procese, ki vplivajo na populacijo nekaterih vrst.	Skromne populacije nekaterih vretenčarjev so posebno podvržene okoljskim nihanjem, katerih vzrok je še neznan.

- Vplivi na morsko okolje in vpliv ribolova ne bodo navedeni v sledečem seznamu, ker naloge naročila ne predvidevajo njihove obravnave

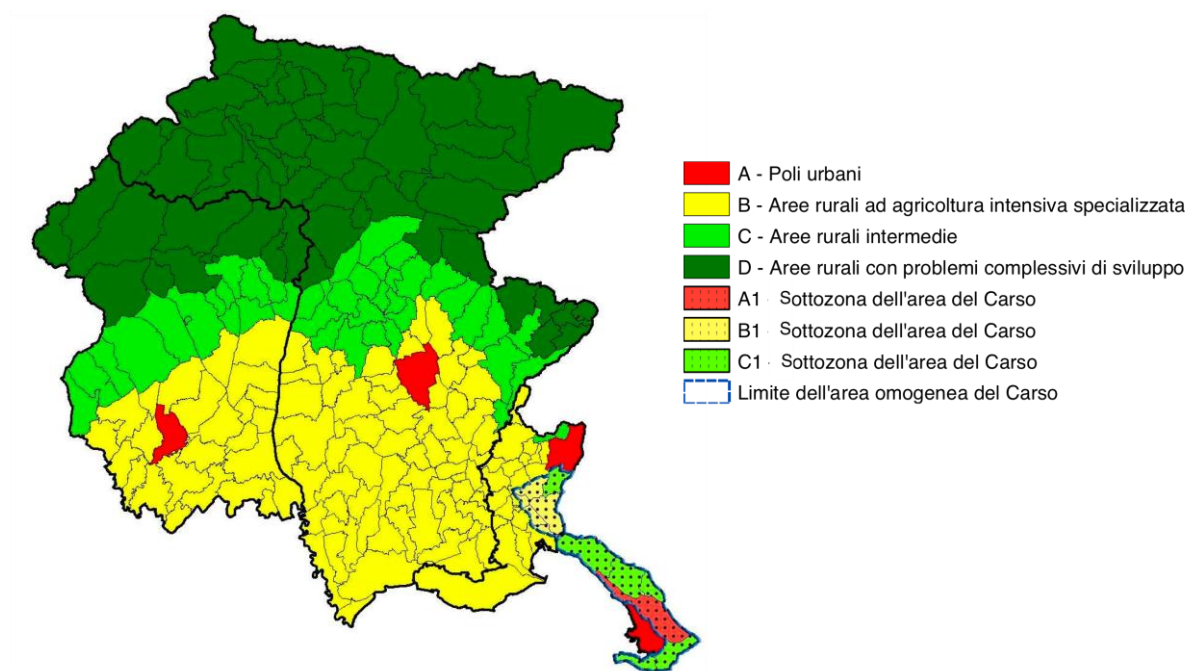
B - KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO

7. Splošni pregled

Kraška planota je, po svoji strukturi in skladnosti med kulturnimi, socialnimi in ekonomskimi značilnostmi, celovito območje. Obseg zaščitene območij Natura 2000 to enotnost še naknadno potrjuje.

Omenjena identiteta in kontinuiteta nista tako razvidni iz statističnih analiz na občinskem nivoju, ker so ozemlja nekaterih občin, kot sta Tržič in Trst, razdeljena na kraško planoto in urbanizirani obalni pas. Njun pečat je razviden šele takrat, ko se omejimo na tiste dele teritorija, ki so vključeni v klasifikacijo gorskih območij.

Sledeča analiza kmetijstva in gozdarstva vključuje le tisti del teritorija, ki sodi v homogeno kraško območje (deželni zakon 33/2002). Omenjeni zakon opredeljuje gorska območja Furlanije Julijske krajine in daje Pokrajinama Gorica in Trst pristojnosti, ki v ostalih gorskih območjih pripadajo gorskim skupnostim.

Slika 7.1: podeželske cone Furlanije Julijske Krajine in homogeno kraško območje
(vir: PRP 2007-2013)

Delež gorskega območja na celotno ozemlje, ki ga imajo v pristojnosti občine (Vir: statistični podatki FJK 2003-2004)

Pokrajina	Št. občin	Skupna površina km ²	Gorsko območje km ²	Površina gorskih območij v primerjavi s skupno površino v %	Prebivalstvo o gorskih območij
Gorica	6	102,67	75,66	73,69	10.229
Trst	6	211,82	180,23	85,09	56.175
SKUPAJ	12	314,49	255,89	158,78	66.404

Zaradi morfoloških, pedoloških in podnebnih razmer je na večjem delu kraškega ozemlja goriške in tržaške pokrajine možna le ekstenzivna vrsta kmetovanja, katero zaznamujejo predvsem pašniki in nekatere druge gojitvene kulture. Območje šteje približno 600 kmetijskih podjetij. Površina kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) je približno 2.200 ha, povprečna površina na kmetijsko podjetje pa približno 3 ha.

Glavne gojitvene kulture tem območju (vir PRP 2007-2013):

- 390 ha vinogradov,
- 109 ha oljčnikov,
- 800 ha travnikov in pašnikov,
- 10 ha sadovnjakov in orne zemlje,
- 1000 ha drugo (neobdelana in neproduktivna zemljišča)

Poleg teh imamo na obmorskem pasu v tržaški pokrajini tako imenovane »paštne«. To so terasaste strukture zemlje, ki so nujno potrebne za kmetovanje na zelo strmih predelih.

Vzdrževanje pašnov ter polaganje podpornih struktur za odpornost vinogradov pred burjo pripomoreta k temu, da so dodatni stroški obdelovanja bistveno višji kot v drugih predelih znotraj deželnega teritorija. Poleg tega je tu pridelek nižji zaradi suše, prepustnosti tal in težav z oskrbo vode. Da bi zagotovili določen nivo ohranjanja naravnega okolja in kmetijske krajine ter se izognili tveganju opuščanja zemljišč in posledicam le-tega (npr. eroziji, plazovom, požarom, izgubi biotske raznovrstnosti itd), je treba zagotoviti in okrepiti ustrezne pogoje kmetovalcem, ki delajo na teh zelo omejenih površinah (Lokalno akcijski načrt 2009-2011 Pokrajine Gorica).

8. Analiza statističnih podatkov

Da bi dobili pregled nad usmeritvami kmetijskega sektorja na Krasu, so bili analizirani podatki iz 5. splošnega popisa kmetijstva (iz leta 2000), ki ga je izvedla ustanova ISTAT. Za nekatera področja je bila izvedena tudi primerjava s tistimi iz 4. splošnega popisa kmetijstva (iz leta 1990), še koristnejši pa bi bil dostop do obdelave podatkov iz 6. popisa prebivalstva (iz leta 2010), ki pa žal še ni na razpolago. Spodaj sledi obdelava podatkov o kmetijskih podjetjih, kmetijskih zemljiščih v uporabi (KZU) in oblikah vodenja kmetij.

Tabela 8.1 - Število kmetij, skupna površina in kmetijska zemljišča v uporabi (KZU)
(Vir: obdelava na bazi podatkov ISTAT 2000)

	Občine	Število kmetij	Skupna površina	KZU (ha)
POKRAJINA GORICA	Doberdob	24	233,03	102,60
	Foljan Sredipolje	21	385,29	261,85
	Tržič	21	131,62	106,39
	Ronke	59	421,25	293,00
	Zagraj	9	155,94	72,77
	Sovodnje ob Soči	31	443,22	259,83
	Skupaj	165	1.770,35	1.096,44
POKRAJINA TRST	Devin Nabrežina	65	920,51	527,00
	Repentabor	16	362,12	262,84
	Milje	98	128,64	81,97
	Dolina	113	1.303,43	708,36
	Zgonik	74	804,38	394,99
	Trst	215	1.362,28	224,16
	Skupaj	581	4.881,36	2.199,32

Tabela 8.2: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) po oblikah vodenja kmetij in po občinah

(Vir: obdelava na bazi podatkov ISTAT 2000)

		Neposredno upravljanje kmetovalca			Upravljanje z zaposlenimi	Skupaj
Občine		Samo z družinsko delovno silo	S pretežno družinsko delovno silo	S pretežno izven družinsko delovno silo		
POKRAJINA GORICA	Doberdob	102,60				102,60
	Foljan Sredipolje	160,61		37,95	63,29	261,85
	Tržič	106,39				106,39
	Ronke	85,16	99,76	10,29	97,79	293,00
	Zagraj	28,89			43,88	72,77
	Sovodnje ob Soči	138,11			121,72	259,83
POKRAJINA TRST	Devin Nabrežina	369,45	27,01		130,54	527,00
	Repentabor	57,05	205,79			262,84
	Milje	69,33	8,59	4,05		81,97
	Dolina	418,09	14,01		276,26	708,36
	Zgonik	335,13	59,86			394,99
	Trst	185,99	8,10	1,46	28,61	224,16

Tabela 8.3 - Kmetijska gospodarstva in kmetijska zemljišča v uporabi (KZU v ha)
glede na obliko lastništva zemljišča (Vir: obdelava na bazi podatkov ISTAT 2000)

		V lasti	V najemu	Brezplačna uporaba	Delno v lasti in delno v najemu	Delno v lasti in delno v brezplačni uporabi	Delno v najemu in delno v brezplačni uporabi	Delno v lasti, delno v najemu in delno v brezplačni uporabi	Skupaj
	Občine	KZU	KZU	KZU	KZU	KZU	KZU	KZU	KZU
		Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij	Št. kmetij
POKRAJINA GORICA	Doberdob	17,29	19,58	15,05	3,18	16,13		31,37	102,60
		11	1	1	2	5		4	24
	Foljan Sredipolje	79,66		0,39	158,60	16,72		6,48	261,85
		10		1	4	4		2	21
	Tržič	38,94			51,19	7,07		9,19	106,39
		13			5	2		1	21
	Ronke	53,42	2,94		85,41	117,18		34,05	293,00
		27	2		19	8		4	60
	Zagraj	7,49	43,88		21,40				72,77
		6	1		2				9
	Sovodnje ob Soči	54,20	1,20		6,62	34,48	142,14	21,19	259,83
		16	1		2	7	1	4	31
POKRAJINA TRST	Devin Nabrežina	129,72	61,48	4,81	41,50	83,44	41,72	164,33	527,00
		34	4	1	8	14	1	5	67
	Repentabor	44,36	199,99	0,55		10,68		7,26	262,84
		10	1	1		3		1	16
	Milje	63,29	12,04	2,45	0,19	1,90		2,10	81,97
		86	6	3	1	1		1	98
	Dolina	499,79	63,39	0,88	48,85	6,18	16,99	72,28	708,36
		82	2		12	9	4	4	113
	Zgonik	157,70	67,64	5,94	6,89	71,24	41,66	43,92	394,99
		39	10	4	3	12	4	2	74
	Trst	114,64	5,23	4,22	15,63	23,91		60,53	224,16
		156	9	7	15	19		9	215

Tabela 8.4: Število kmetijskih gospodarstev glede na razred KZU

(Vir: obdelava na bazi podatkov ISTAT 2000)

	Občine	Brez KZU	Z manj kot 1 ha KZU	Od 1 do 2 ha KZU	Od 2 do 5 ha KZU	Od 5 do 10 ha KZU	Od 10 do 20 ha KZU	Od 20 do 50 ha KZU	Od 50 do 100 ha KZU	Z več kot 100 ha KZU
POKRAJINA GORICA	Doberdob	0	7	4	4	7	2	0	0	0
	Foljan Sredipolje	0	5	5	2	4	2	1	2	0
	Tržič	0	7	2	6	4	1	1	0	0
	Ronke	1	16	12	17	10	3	0	1	0
	Zagraj	0	2	3	1	1	1	1	0	0
	Sovodnje ob Soči	0	2	3	17	5	2	1	0	1
POKRAJINA TRST	Devin Nabrežina	0	13	7	21	13	8	3	0	1
	Repentabor	0	2	3	4	6	0	0	0	1
	Milje	0	75	11	11	1	0	0	0	0
	Dolina	0	66	19	15	4	3	3	1	2
	Zgonik	0	16	15	17	14	10	2	0	0
	Trst	3	150	33	25	2	1	1	0	0

Da bi dobili vpogled nad trendom kmetijskega sektorja, sledi primerjalna analiza skupnih podatkov 4. in 5. splošnega popisa kmetijstva, ki ga je ustanova ISTAT izvedla leta 1990 in 2000

Tabela 8.5 - Časovna primerjava med kmetijskimi gospodarstvi in relativna kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) [ha] (Vir: obdelava na bazi podatkov ISTAT 2000)

Občine	Število kmetij 2000	KZU 2000	Število kmetij 1990	KZU 1990	Variacija % kmetij (1990-2000)	Variacija % KZU (1990-2000)
Pokrajina Gorica*	145	991	264	1.118	-45,07%	-11,35%
Pokrajina Trst	580	2.199,32	1.716	2.908,43	-66,02%	-24,38%

**podrobne podatke za občine ni bilo mogoče pridobiti iz podatkov danih na razpolago s strani ustanove ISTAT (1990), zato smo vzeli v poštev podatke iz integriranega teritorialnega projekta (P.I.T.) "Goriški Kras", v katerega pa občina Tržič ni bila vključena.*

Tržaško in goriško pokrajino zaznamujejo, poleg površinske omejenosti kmetijskih zemljišč, tudi visoka prepustnost zemeljskega substrata, pomanjkanje površinskih vodnih tokov ter zelo mrzel severovzhodni veter - burja, ki doseže sunke tudi do 180 km/h. Skupaj z antropološkimi elementi, kot je na primer ekspanzija urbanih in industrijskih območij, le-ti negativno vplivajo na kmetijski sektor in mu dajejo stransko vlogo v primerjavi z drugimi proizvodnimi sektorji.

Na podlagi podatkov kmetijskega popisa iz leta 2000 o porazdelitvi kmetijskih podjetij znotraj kraških območij (tabela 8.1) izhaja, da je število kmetij večje v tržaški pokrajini (+ 252 %), zaradi večje razsežnosti kraškega ozemlja. Poleg tega je na goriškem Krasu površina obdelovalnih zemljišč (območja s kraško ilovico - "terra rossa") manjša v primerjavi s tržaškim Krasom.

Če analiziramo posamezne občine, vidimo, da je vpliv kmetijskega sektorja na goriškem Krasu večji v občinah Sovodnje ob Soči (31 kmetij) in Doberdob (24 kmetij), medtem ko je na tržaškem Krasu večji v občinah Trst (215 kmetij) in Dolina (113 kmetij). Občina Dolina je med pretežno kraškimi občinami tista, ki ima največjo skupno površino kmetijskih zemljišč (1.303,43 ha) in največjo KZU (708,36 ha). Razlog za to je v krajevnih pedoloških značilnostih, saj tu flišni tip tal prevladuje nad apnenčastim in daje boljše pogoje ter večje površine za kmetijsko rabo. Omembe vredna je občina Milje, v kateri imamo po eni strani zelo omejeno skupno površino kmetijskih zemljišč (128,64 ha), po drugi strani pa visoko število

kmetij (98). Če primerjamo ta podatek s porazdelitvijo kmetij po razredih KZU (tabela 8.4) vidimo, da imajo skoraj vse kmetije manj kot en hektar KZU.

Če analiziramo naprej tabelo 8.4, glede na porazdelitev kmetij po razredih KZU, lahko opazimo, da večina kmetij pripada razredu od 1 do 5 ha KZU. Kar se tiče oblike upravljanja (tabela 8.2) močno prevladuje tista, z *izključno družinsko delovno silo*. Le na tržaškem Krasu opažamo rahlo pozitivno težnjo k *pretežno družinski delovni sili*.

Tako družinsko upravljanje je razvidno tudi iz oblike lastništva zemljišča. Iz podatkov v tabeli 8.3 izhaja namreč, da je večina kmetijskih zemljišč v uporabi v *lasti* (65,68 % kmetij), sledi *delno v lasti in delno v brezplačni uporabi* (11,26 % kmetij) ter *delno v lasti in delno v najemu* (9,78 % kmetij).

Če primerjamo kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) in število kmetij iz leta 2000 s podatki iz leta 1990 (tabela 8.6), vidimo, da sta se vrednosti za oba podatka zmanjšali, kar kaže na močan padec kmetijskega sektorja. To pomeni, da ni prišlo do potrebnega prestrukturiranja kmetijskega sektorja, ampak do opuščanja kmetijske dejavnosti in posledično do opuščanja kmetijskih zemljišč ter do delnega degeneriranja krajine.

Iz izvedene analize lahko zaključimo, da ima kmetijski sektor na kraškem območju le stranski pomen. Razlog za to so predvsem razpršenost in razdrobljenost kmetijskih zemljišč, omejena produktivna sposobnost tal, pomanjkanje namakalne vode, procesa staranja in feminilizacije delovne sile, ter zmanjšanje delovne sile na račun industrijskega in terciarnega sektorja (Lokalni akcijski načrt 2009-2011 Pokrajine Trst).

Da bi pospešila razvoj kmetijstva in rešila problem pomanjkanja kapilarne namakalne mreže, je Glavna direkcija za kmetijske, naravne, gozdne vire in gorske predele Avtonomne dežele FJK dala na razpolago Pokrajini Trst, preko deželnega zakona 11/2007 z dne 23. 01. 2007, prispevke za izvedbo in povečanje obsega javnih del za namakalne sisteme v tržaški pokrajini. Pokrajinska ustanova je nato pripravila ekonomski in programski okvir za izvedbo del v šestih občinah tržaške pokrajine, da bi zadovoljila potrebam po priklopu na vodno omrežje tako za kmetijske namene, kot za protipožarno preventivo.

9. Kraške proizvodne usmeritve primarnega sektorja višje kakovosti

Sledi opis kraških proizvodnih usmeritev višje kakovosti ter njihova ocena.

PROIZVODNJA OLJA

Na deželnem območju imamo 300 hektarov oljčnikov, katerih polovica je bila vsajenih v začetku leta 2000 in so zaradi tega delno v proizvodnji. Dobimo jih pretežno na Krasu, in sicer 100 ha v tržaški pokrajini ter 20 ha v goriški. V zadnjih letih se površina oljčnikov konstantno veča.

Proizvodnja oljčnega olja v Furlaniji Julijski krajini je ekonomsko gledano zreducirana v primerjavi z drugimi italijanskimi deželami, kljub temu pa je zelo pomembna predvsem iz kulturnega vidika in kot dopolnilo k dohodku kmetij. Poleg tega je v kraških občinah pomembna tudi iz okoljskega in krajinskega vidika.

Na tržaškem ozemlju je proizvajalcev olja nekaj več kot sto: za večino je oljkarstvo glavna kmetijska panoga, ostali del goji oljko le za družinske potrebe.

Tržaška pokrajina je zaradi geografske lege primerna za gojenje oljk, predvsem zaradi pozitivnega vpliva Jadranskega morja. Le-ta pripomore k temu, da so klimatske razmere podobne tistim, ki jih najdemo v južnejših regijah.

Proizvajalcev olja je v tržaški in goriški pokrajini približno šeststo, od katerih ima več kot osemdeset proizvajalcev več kot 100 oljk - od teh se približno desetina poslučuje zaščitene označbe porekla *DOP Tergeste* za ekstra deviško oljčno olje. Iz izključno proizvodnega vidika se je količina mletih oljk progresivno povečala od 435 stotov iz leta 1980 na 2.782 stotov v letu 2006 (Pokrajinsko nadzorništvo za kmetijstvo Gorice in Trsta - 2007). Produktivnost z leti niha, saj jo pogojujejo letne klimatske razmere.

Priznanje označbe *DOP Tergeste* zajema proizvodnjo olja v občinah Devin Nabrežina, Repentabor, Milje, Dolina, Zgonik in Trst. Glavna funkcija označbe je valorizacija proizvodnje olja, predvsem avtohtonih oljčnih vrst (belice).

VINOGRADNIŠTVO IN VINARSTVO

Proizvodnjo vina na vinorodnem območju Krasa karakterizirajo majhna ravna ali rahlo nagibana zemljišča ter terasasta zemljišča (paštni), ki se razprostirajo vzdolž tržaških brežin vse do morja.

Trenutno se lahko s kontrolirano oznako porekla (KOP) ponašajo vina sorte vitovska in teran v tržaški pokrajini, sivega pinota, traminca, kaberneta franka in kaberneta sovinjon v goriški pokrajini ter malvazije (istrske malvazije), chardonnaya, rdečega krasa, sovinjona, merlota in refoška z rdečim pecljem na celotnem vinorodnem ozemlju Krasa.

Po uspešni promociji avtohtone sorte vitovske želijo vinarji ovrednotiti tudi druge domače sorte, kot je na primer glera ter vključiti v pravilnik za proizvodnjo tudi sorto belega krasa.

Sorta	Prijavljena površina 2009 (ha)	Pridelek grozdja 2009 (t)	Proizvedeno vino	
			2009 (hl)	2008 (hl)
kabernet frank	6,84	57,00	399,00	203,00
kabernet sovinjon	9,20	75,65	529,55	203,00
kras	4,09	34,24	239,68	98,42
malvazija	16,29	113,19	792,33	515,76
merlot	0,83	8,30	58,10	53,90
sivi pinot	0,92	7,50	52,50	25,20
refošk p.r.	2,98	24,35	170,42	135,42
sovinjon	2,69	24,98	174,86	102,53
teran	4,42	23,60	165,20	102,69
aromatični traminec	1,59	15,80	110,60	75,60
vitovska	8,39	55,82	390,74	182,28
	58,26	440,43	3.082,98	1.697,80

Tabela 9.1: Proizvodnja vin s kontrolirano oznako porekla DOC Carso - Kras glede na sorto (Vir: Vinski vodnik FJK, 2011)

ZELENJADARSTVO

Tržaško zelenjadarstvo se je razvilo tik ob urbaniziranem območju mesta, kar je po eni strani pozitivno zaradi njegove razprostranosti, po drugi pa predstavlja ta vidik določeno grožnjo.

Površina obdelovalnih zemljišč se je v zadnjih letih znatno zmanjšala. Najbolj razširjene vrtnine so radič, endivija, vrtna pesa, fižol in svež grah. Poleg zunaj gojenih vrtnin imamo tudi tiste v rastlinjakih, ki pa ne zavzamejo večjih površin. Razvoj sektorja teži k povečanju skupnega donosa z vključitvijo inovacijskih

procesov. Razvoj mehanizacije pridelovalnih procesov ni dobičkonosen, kar velja še posebej za fazo pobiranja vrnin. Razlog za to so predvsem majhne obdelovalne površine in visoko število kultur z relativno majhno površino. Poleg tega je treba omeniti omejeno količino namakalne vode in pomanjkanje namakalnega sistema za kmetijstvo. Vse te omejitve stopnjujejo intenzivnost dela, katerega stroški, večkrat implicitni, zmanjšajo dohodek. Ker pa se ne poslužujejo več posrednikov pri trgovanju na debelo, lahko pridelovalci zaslužijo večjo vsoto na dodano vrednost. Razvoj take tržne strukture in posledično izginotje nekaterih tradicionalnih prodajalnih točk predstavljata najšibkejšo plat sektorja zelenjadarstva (Lokalno akcijski načrt 2009-2011 - Pokrajine Trst).

SADJARSTVO

Število kmetij, ki se ukvarja s sadjarstvom, se je v zadnjih letih znatno zmanjšalo. Najbolj razširjeno je gojenje fig, češenj, marelic, sliv in aktinidije. Skupna proizvodnja suhega sadja je leta 2000 znašala skoraj 2000 stotov, od katerih je bilo nabranega sadja več kot 1.700. Pridelanih je bilo povprečno 130 stotov sadja na hektar. Pravzaprav govorimo tu o zelo omejeni dejavnosti bodisi iz teritorialnega bodisi ekonomskega vidika, zato ne predvidevamo v srednjem roku večjega razvoja sektorja (Lokalno akcijski načrt 2009-2011 - Pokrajine Trst).

CVETLIČARSTVO

Cvetličarstvo je prisotno predvsem na obalnem območju in na kraški planoti. Njegov razvoj je bil pospešen predvsem zaradi ugodne mikroklime, posebno ugodnega trga ter urejenih poti. Gojenje cvetlic na odprtem zajema malo več kot 20 hektarjev glavnih in sekundarnih kultur, v steklenjakih pa pokrije približno dva hektarja.

Najšibkejšo plat sektorja predstavljajo pridelovalni stroški, urbanistične omejitve zoper zaščitene strukture ter mednarodna konkurenca za rezano cvetje (Lokalni akcijski načrt 2009-2011 - Pokrajine Trst).

SIRARSTVO IN MLEČNI IZDELKI

Proizvodnja sira in mlečnih izdelkov je koncentrirana predvsem v tržaški pokrajini, kjer Promocijski odbor za ovrednotenje mlečnih izdelkov Krasa v tržaški pokrajini - *MOISIR* promovira tipične izdelke (od skute do starih sirov, od sort izdelanih iz kravjega do tistih iz ovčjega in kozjega mleka).

Najbolj razširjen je sir Tabor - od furlanskega se razlikuje predvsem po luknjičavosti sira, ki je manjša in številčnejša. Temu se je pridružil sir Jamar, ki je posebno drobljiv in ima izrazit, rahlo pikanten okus. Zorenje traja vsaj štiri mesece in poteka znotraj kraške jame (od tu ime Jamar), kjer sta temperatura in vlaga konstantni. Nato se zorenje nadaljuje še en mesec v kleti.

Trenutno je na Tržaški trgovinski zbornici vpisanih 11 kmetij, ki proizvajajo kraški sir (podatek iz leta 2011).

ŽIVINOREJA

Uradni podatki za leti 1982 in 1990 kažejo, da je sektor živinoreje doživel določen upad, saj so se med tem časom kmetije z rejo goveda zmanjšale za 35%, število glav pa za 16 %. Med leti 1990 in 2000 so se kmetije z rejo goveda še dodatno zmanjšale (od 140 na 71) in so zabeležile odstotno variacijo -49,29 %. Kar se tiče kmetij z rejo prašičev pa opazamo določeno stabilnost, saj se med leti 1990 in 2000 število kmetij ni spremenilo (140 kmetij). Povečalo pa se je število kmetij, ki se ukvarjajo z rejo konjev, in sicer od 11 na 24. Podatki iz leta 1995 nam dajejo skupno 599 glav goveda, 388 konjev, 143 koz, 50 ovac in 465 prašičev, kar skupaj znaša 1.654 glav. Leta 2000 smo zabeležili 715 glav goveda, 119 konjev, 204 koz, 511 ovac in 564 prašičev, skupaj 2.113 glav. Današnja struktura kmetij nam kaže, da je imelo zaprtje manjših hlevov velik vpliv na razvoj sektorja. Na splošno je živinoreja na Tržaškem v zadnjem desetletju doživela določen upad, predvsem kar se tiče števila glav goveda. Izjemi sta ptičjereja in čebelarstvo, medtem ko opazamo določen napredek pri reji ovac, prašičev in konjev. Po drugi strani pa na splošno opazamo napredek v kvaliteti. Če podrobneje pogledamo stanje sektorja na državni in deželni ravni, lahko trdimo, da bi živinoreja na Krasu preživela samo v primeru, da se predelava v končne proizvode in prodaja izvršita na sami kmetiji ter da se delo opravlja v sozvočju s cilji ohranjanja okolja (ohranjanje paše in kraške gmajne)

(Lokalno akcijski načrt 2009-2011 - Pokrajine Trst).

ČEBELARSTVO

Čebelarska panoga na Krasu se je razvila leta 1800. Na čezmejnem območju živi in deluje čebela, ki je rezultat križanja dveh vrst, ligurske in kranjske, in ki se je odlično prilagodila na ugodne klimatske razmere Krasa.

Danes se na kraškem ozemlju pridelujejo naslednje vrste medu:

- ✓ akacijev med (enocvetlični akacijev med),
- ✓ rešeljikov med (enocvetlični rešeljikov med),
- ✓ med gozdne mane (ki nastane takrat, ko čebele nabirajo izločke različnih listnih uši, ki srkajo limfo iz lipovih, rujevih, hrastovih (doba in puhastega hrasta) ter javorjevih listov),
- ✓ lipov med (enocvetlični lipov med),
- ✓ cvetlični med (pridobivamo ga iz nektarja številnih vrst rastlin, ki so prisotne v travniški flori naravnih travnikov kraške gmajne in nekaterih grmovnic ter dreves).

Ustanovi, ki sta zadolženi za ohranjanje in spodbujanje čebelarstva ter svetovanje čebelarjem pri samem delu, sta Obvezni konzorcij za čebelarje goriške pokrajine in Konzorcij čebelarjev tržaške pokrajine.

10. Habitatni tipi mreže Natura 2000, ki so povezani s kmetijstvom

Na Krasu so prisotni številni različni habitatni tipi, od katerih je 20 pomembnih na evropski ravni ter 5 prioritarnih po klasifikaciji Evropske Unije. Za kmetijski sektor sta važna predvsem dva tipa habitatov, ki sta pomembna na evropski ravni. Na našem ozemlju sovpadata z dvema tipoma travnikov antropološkega izvora, ki sta še danes izkoriščena v kmetijske namene:

- gmajna (*landa*): vzhodna submediteranska travišča (*Scorzoneretalia villosae*) - koda EU 62A0,
- pokošeni travnik: nižinski ekstenzivno gojeni travniki (*alopecurus pratensis*, *sanguisorba officinalis*) - koda EU 6510.

Zaščita teh dveh habitatnih tipov je določena na evropski ravni preko Habitatne direktive. Le-ta določa pomen in nujnost njunega ohranjanja, ki je odvisno od njunega aktivnega upravljanja preko paše na gmajni in preko košenja travnikov.

Sledi kratka predstavitev omenjenih habitatnih tipov:

Vzhodna submediteranska travišča (*Scorzoneretalia villosae*)

To so tipični pašniki površinskih apnenčastih tal, ki jih dobimo na celotnem kraškem ozemlju (tako imenovana *kraška gmajna*). Sestavljajo jih dve tipologiji rastlinskih združb: prva je nekoliko bolj termofilna (*Chrysopogono-Centaureetum*) in je tipična za tržiški Kras, lahko pa doseže tudi najbolj sončna pobočja na vzhodu; druga je tipična za notranji Kras (*Carici humilis-Chrysopogonetum*) in jo dobimo tudi v drugih različicah v gorskem pasu. Gre za sekundarne habitate, ki izhajajo iz starodavnih posekov in nadaljnje kontinuirane paše, predvsem ovac in koz.

Pašniki so bili zelo razširjeni do petdesetih let prejšnjega stoletja, a so danes, zaradi poznejših sprememb na sociološki in ekonomski ravni, v močni regresiji tudi zaradi vse večjega zaraščanja in naravne obnove gozda. Kljub vsemu, obstajajo danes določeni predeli, kjer je njihova prisotnost dokaj vidna, čeprav opažamo tudi pri le-teh viden proces zaraščanja. Med najbolj pomembnimi območji lahko uvrstimo zahodni del tržiškega Krasa, območje pri Medjevasi, območje med Zgonikom in Repničem, ravni del Griže pri Proseku, bivši vojaški poligon v Repnu,

bivšo smodišnico v Briščikih, bivše vojaško območje pri Banih, območje Golega vrha ter nekatere predele Kokoši in Griže.

Vsako od teh območij ima veliko vrednost, in čeprav so tudi ta v fazi zaraščanja, nam predstavljajo skupno enoto za ponovno ovrednotenje kraške gmajne (Oriolo et al., 2009).

Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)

Košeni travniki so verjetno tisti tip habitatov, ki je najbolj obremenjen in odvisen od človeka. Zato jim človek predstavlja nepogrešljiv člen za njihovo vzdrževanje. To so travniki, ki rabijo hranilne snovi kot dopolnilo (predvsem živalskega izvora) ter košnjo, ki jo je treba ponoviti vsaj dvakrat letno. V to kategorijo travnikov spadajo tipična suha travišča kraške planote (Anthoxantho-Brometum), za katere je značilna zmes številnih rastlinskih vrst razreda Festuco-Brometea ter najredkejših vrst, ki so tipične za dna dolin (Centaureo carniolicae- Arrhenatheretum) ali za območja kraških jezer na bolj finih, mezofilnih tleh.

Pogoj za njihovo ohranitev je ohranjanje njihove biodiverzitete preko košnje; v nasprotnem primeru se lahko sprožita dva procesa degradacije, in sicer otrditev travnate plasti (prevlada nekaterih vrst iz družine Graminaceae) ali zožitev gozdnega roba (prehod drevesnih in grmovnih vrst). Take travnike dobimo na Krasu na ravninskih predelih ali v velikih dolinah v bližini vasi, tako da jih prebivalci lažje vzdržujejo. Najbolj pomembne košene travnike dobimo v Dragi, Bazovici, Gropadi, Trebčah, Opčinah, na Colu, Repnu, Zgoniku, v Mavhinjah, Cerovljah in na območju goriškega Dola (Oriolo et al., 2009).

11. Program razvoja podeželja

Program razvoja podeželja deluje na deželni ravni in je glavni dokument za programiranje in financiranje posegov v kmetijskem in gozdarskem sektorju ter za razvoj podeželja.

Program razvoja podeželja 2007-2013 Avtonomne dežele Furlanije Julijske krajine je deželni odbor, s sklepom št. 643, odobril dne 22. 03. 2007. Gre za programski dokument, katerega namen je nudenje podpore razvoju podeželja s strani evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), po evropskem pravilniku (ES) št. 1698/2005, ki ga je izdal Evropski svet dne 20. septembra 2005. Dokument vsebuje splošne norme, ki urejajo evropsko politiko podpore kmetijskemu sektorju in so določene po evropskem pravilniku. Določa cilje, ki jih namerava doseči politika razvoja podeželja Avtonomne dežele FJK ter prioritete in ukrepe, ki jih je potrebno aktivirati za razvoj podeželja. Dokument je dosleden evropskim pravilnikom in programskim aktom višjega nivoja, to se pravi, da je dosleden evropskim strateškim usmeritvam (sprejete s sklepom št. 2006/144/ES z dne 20. 02. 2006), ki določajo strateške prioritete, ter nacionalnemu strateškemu načrtu, ki določa prioritete posegov in specifične cilje. Program je bil podvržen postopku strateške presoje vplivov na okolje po direktivi št. 2001/42/ES, ki določa presojo vplivov določenih načrtov in programov na okolje.

PRP je sestavljen iz štirih osi, ki so določene v funkciji specifičnih ciljev:

- os 1: izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja,
- os 2: izboljšanje okolja in podeželja,
- os 3: kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva,
- os 4: izvajanje pristopa LEADER.

Skupno je bilo določenih 27 ukrepov. Le-ti se delijo na aktivnosti in posege, ki imajo kot namen izboljšanje strukture kmetij in gozdarskih podjetij, spodbujanje generacijske izmenjave, izboljšanje kvalitete proizvodov, infrastruktur za proizvodnjo ter podjetniške in profesionalne sposobnosti, ohranjanje delovne aktivnosti v gorskih območjih, širjenje kmetijsko-okoljskih dejavnosti, razvoj rabe obnovljivih virov za proizvodnjo energij, diverzifikacijo dohodka na podeželju,

krepitev človeškega potenciala ter sposobnost upravljanja procesov lokalnega razvoja.

PRP 2007-2013 priznava bogastvo Krasa in opredeljuje cone homogenega kraškega območja, ki so bile že klasificirane v strateškem nacionalnem načrtu v cono A, B in C ter v podcone A1, B1 in C1, da bi lahko izvajali ukrepe osi 3 in 4 homogeno po celotnem kraškem ozemlju. (Slika xx slika 6 str. 18 PRP)

V naslednji tabeli je seznam 12 občin homogenega kraškega območja, med katerimi so nekatere le delno vključene (P).

Tabela 11.1: Občine homogenega kraškega območja - (P) delno vključene občine po evropski direktivi 75/273/EES; za občino Trst po 2. odstavku, 2. člena deželnega zakona št. 33/2002 - "Določitev gorskih območij Furlanije Julijske krajine". *Tabela iz PRP 2007-2013 Avtonomne dežele Furlanije Julijke krajine.*

Občina	Površina (km2)	Prebivalci	Tip cone (PSN)	Podcone Krasa
Sovodnje ob Soči	16,8	1.751	C	C1
Zagraj	14,14	2.187	B	B1
Fogliano-Redipuglia (P)	4,03	600	B	B1
Doberdob	31,39	1.470	B	B1
Ronke (P)	8,15	3.168	B	B1
Tržič (P)	5,29	896	B	B1
Devin Nabrežina	45,15	8.764	C	C1
Žgonik	31,32	2.115	C	C1
Repentabor	12,99	847	C	C1
Trst(P)	52,57	13.930	A	A1
Dolina	24,5	6.038	C	C1
Milje	13,7	13.258	C	C1
Skupno	248,56	51.985		

11.1- Ukrepi PRP, ki zadevajo kraško območje

Sledi prikaz ukrepov PRP 2007-2013, ki se izvajajo na kraškem območju ter krajši opis njihovega namena oz. ciljev.

Tabela 11.2 - Aktivirani ukrepi po programu razvoja podeželja, ki so bili določeni za vsako os in se izvajajo na homogenem kraškem območju

Os	Ukrep	Opis
OS 1: Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja	132	Podpora kmetijskim proizvajalcem, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane
Os	Ukrep	Opis
OS 2: Izboljšanje okolja in podeželja	213	Odškodnine Natura 2000
	214	Kmetijsko okoljska plačila
	216	Podpora za nedonosne naložbe
Os	Ukrep	Opis
OS 3: Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva	311	Diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti
	312	Podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij
	321	Nujne storitve za ekonomijo podeželja in podeželsko prebivalstvo
	323	Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja
	341	Pridobitev strokovnih znanj in animacija območja pred pripravo in izvajanjem lokalnih razvojnih strategij
Os	Ukrep	Opis
OS 4: LEADER	410	Izvajanje lokalnih razvojnih strategij
	411	Konkurenčnost
	412	Upravljanje okolja/teritorija
	413	Kakovost življenja/diverzifikacija
	421	Spodbujanje medregijskega in čezmejnega sodelovanja
	431	Vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobitev strokovnih znanj in animacija območja

11.2 - Opis ukrepov

Ukrep 132 - Podpora kmetijskim proizvajalcem, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane

Namen ukrepa je nuditi podporo prošnjam v zvezi z ohranjanjem certifikatov kakovosti živilskih proizvodov, ki so priznani na evropski ravni ali na ravni posameznih držav članic. Certifikat nudi potrošnikom garancijo o kakovosti proizvoda ali proizvodne metode, ki je bila sprejeta preko določenega sistema za kakovost, po drugi strani pa zagotavlja večjo dodano vrednost kmetijskim podjetjem. Le-ta imajo s pristopom k sistemu kakovosti dodatne stroške in omejitve, ki niso vedno poplačani na trgu.

V okviru izvajanja tega ukrepa je bil Kras vključen v seznam območij KOP (Kontrolirana oznaka porekla), medtem ko je bilo kraško jagnje vključeno v seznam proizvodov AQUA (sistem kakovosti proizvodov - deželni zakon 21/2002), danes še v veljavi.

Ukrep 213 - Odškodnine Natura 2000

Namen je povrniti odškodnino imetnikom kmetijskih zemljišč, ki spadajo v območja, določena po evropski direktivi 70/409/EES in 92/43/EES. Odškodnina izhaja iz omejitev, ki so bile določene na bazi ukrepov zaščite in ohranjanja območij SIC (območje, pomembno za Skupnost) in ZPS (posebno območje varstva).

Ker pa ni bil še odobren upravljalni načrt za območji SIC IT 3340006 "Tržaški in Goriški Kras" in ZPS IT3341002 "Kraška območja Julijske krajine", nadomestnih odškodnin kmetom ni še mogoče izplačati.

Ukrep 214 - Kmetijsko okoljska plačila

Aktivnost 5 (Reja ogroženih živalskih pasem, ki so pomembne na lokalni ravni.)

Namen je zaščititi genetske zaloge živalskih pasem, ki so zgodovinsko prisotne na ozemlju preko ohranjanja določene skupine osebkov ter preko reintrodukcije pasem oz. populacij, ki so bile v zgodovini prisotne na ozemlju in jih danes ne najdemo več. Za te bi bilo treba vzeti v poštev bodisi lokalne genotipe, ki so v določeni meri pomešani, bodisi genetski material, ki se je ohranil čisto v sosednjih regijah.

Pomoči lahko koristijo na kraškem ozemlju rejci ogrožene ovčje pasme, ki ji pravimo *istrska (kraška) ovca*.

Ukrep 216 - Podpora za nedonosne naložbe

Aktivnost 1- Izredno vzdrževanje kamnitih zidkov, ki opravljajo funkcijo meje zemljišč in opore terasam

Namen ukrepa je nuditi podporo za naložbe, ki so potrebne pri vzdrževanju kamnitih zidkov (tipičen element kraške krajine tržaškega in goriškega Krasa) in teras (tipičen element podeželske krajine tržaškega brega).

Glavni cilji:

- ohranjanje zgodovinske vrednosti krajine (krajinska zaščita),
- zaščita pred hidrogeološko nevarnostjo (varstvo tal),
- ohranjanje ključnih elementov kmetijskega ekosistema (ohranjanje biodiverzitete).

Aktivnost 2 - Oblikovanje habitatov

Ta ukrep se izvaja na homogenem kraškem območju (cone A1, B1, C1). Namen je realizacija novih mlak ter majhnih jezer sladkih voda.

Ukrep 311 - Diverzifikacija v nekmetske dejavnosti

Aktivnost 1 - Agriturizem

Namen je obnoviti obstoječe kmetijske infrastrukture, da bi zagotovili obstoj kmetijskih dejavnosti na kmetiji ter pospešili zaščito in valorizacijo gradbeniške dediščine podeželske arhitekture.

Aktivnost 2 - Didaktične in socialne kmetije

Namen je promocija večnamenske funkcije kmetij preko razvoja kulturnih, didaktičnih aktivnosti, ter preko izkoriščanja krajinskih in naravnih vrednot. Koristniki so, poleg potrošnikov, predvsem šole in njihovi učenci, katerim naj bi širili znanja o podeželskem življenju.

Kot velja za aktivnost 1, se tudi v tej spodbuja žensko komponento k prevzemanju upravljanja kmetij, s tem da se promovira enakost med moškimi in ženskami.

Aktivnost 3 - Energijske inštalacije iz obnovljivih virov energij

Namen je spodbujanje novih virov dohodka za kmetije preko diverzifikacije kmetijskih dejavnosti in podpore za naložbe, ki so namenjene proizvodnji energije iz obnovljivih virov energij.

Ukrep 312 - Podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij

Namen in cilji:

- izboljšati produktivnost in donosnost podjetij, ki delujejo v proizvodni verigi gozd-les,
- spodbujati zbiranje in ponovno rabo gozdne biomase v energijske namene,
- spodbujati ustanovitev in razvoj mikro podjetij, ki se ukvarjajo s proizvodnjo in prodajo energije iz gozdne biomase,
- spodbujati realizacijo projektov obrtnih, trgovskih in združenih mikro podjetij, posebno tistih, ki so organizirani v mikro proizvodne verige.

Ukrep 321 - Nujne storitve za ekonomijo podeželja in podeželsko prebivalstvo

Aktivnost 1 - Inštalacije za proizvodnjo energije, ki jih poganja kmetijska in/ali gozdna biomasa

Namen je spodbujanje trajnostnega razvoja vasi preko rabe lokalnih energijskih proizvodov in energijskih stranskih proizvodov kmetijskega in/ali gozdnega izvora na okoliški ravni. Cilj je čim manjša uporaba neobnovljivih tradicionalnih virov energij ter nuditi pogoje za priznavanje morebitnih pravic prejemanja kreditov CO2 (certifikati emisij) in glede proizvodnje energije iz obnovljivih virov energij (zeleni certifikati).

Ukrep 323 - Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja

Namen je spodbuditi aktivnosti vzdrževanja, obnove in prekvalifikacije gradbeniške dediščine podeželja preko rabe tradicionalnih materialov kot sta les in kamen.

Ukrep 341 - Pridobitev strokovnih znanj in animacija območja pred pripravo in izvajanjem lokalnih razvojnih strategij

Ukrep je namenjen prebivalstvu in ekonomskim operaterjem podeželja, kjer se izvajajo posamezni ukrepi in aktivnosti, ki so predvideni v oseh 3 in 4 PRP.

Namen je dajanje na razpolago potrebnih inštrumentov strokovnih znanj in kompetenc za izdelavo lokalnih razvojnih strategij in spodbuditi pridobitev kompetenc s strani lokalnih operaterjev, ki so sodelujoči pri izvajanju projektov.

Sledijo ukrepi **osi 4 Leader**, katera določa razvojno strategijo na lokalni ravni. Gre za večsektorski pristop programiranja, ki sloni na vključevanju vseh akterjev na teritoriju preko lokalnih akcijskih skupin.

Ukrep 410 - Izvajanje lokalnih razvojnih strategij

Namen ukrepa je doseganje ciljev, ki so definirani v oseh 1, 2 in 3 preko pristopa Leader. Lokalne akcijske skupine (LAS) so tisti subjekti, ki so zadolženi in odgovorni za izvajanje lokalnih razvojnih strategij.

Ukrep 411 - Konkurenčnost

Aktivnost: valorizacija lokalnih kmečkih proizvodov

Specifični cilj te aktivnosti je povečanje vrednosti lokalnih kmečkih proizvodov preko trženjskih kanalov, ki izkoriščajo sinergijo z aktivnostmi, ki so lahko aktivirane v okviru lokalne razvojne strategije in ki lahko skrajšajo tržni krog proizvajalec-potrošnik.

Ukrep 412 - Upravljanje z okoljem/teritorijem

Aktivnost - vzdrževanje in valorizacija podeželske krajine

Specifični cilj aktivnosti je valorizacija podeželske krajine in gozdnih območij preko njihove turistične atraktivnosti, s pomočjo vzdrževalnih in melioracijskih posegov. Vzdrževanje je nujno zaradi okoljske in kulturno zgodovinske vrednosti ter rekreacijske in turistične vloge.

Ukrep 413 - Kakovost življenja in diverzifikacija

Aktivnost - turistična zmogljivost

Specifični cilj aktivnosti je valorizacija obstoječe gradbeniške dediščine v lasti preko ponudbe turističnih nastanitev, kot dopolnilo družinskemu dohodku in priložnost za pridobitev novih delovnih mest. Aktivnost je namenjena podpori za turistične nastanitve, ki so podeželskemu okolju prijazne. V zvezi z naložbami v korist nepremičninam, spadajo v podporo posegi vzdrževanja, obnove in gradbene melioracije, ki so primerni za življenje na vasi ter v gorskih območjih in ki ne spreminjajo značilnosti podeželskih naselbin.

Aktivnost - storitve v bližini

Namen je zagotoviti potrebne storitve za trajnostno kakovostno življenje bivajočih prebivalcev gorskega območja, zlasti tistih krajev, ki so najbolj obrobni glede na centre nudenja storitev. Cilj je ta, da prebivalci ne zapuščajo domov v korist drugih deželnih predelov ali gredo celo izven dežele. Nudenje storitev, ki zadovoljujejo potrebe prebivalstva, so bistvenega pomena tudi za podporo turističnega razvoja.

Skupno zagotavljanje storitev na lokalni ravni je namreč pomemben dejavnik, ki lahko pozitivno vpliva na konkurenčnost turističnega sektorja.

Aktivnost - širjenje storitev ter rekreacijskih in kulturnih aktivnosti

Ta aktivnost skuša okrepiti teritorij s storitvami in strukturami v rekreativne in kulturne namene, ki bi lahko izboljšale kakovost življenja na podeželju. Delovale bi kot sestavni del lokalne turistične ponudbe in kot podpora razvoju gospodarskih dejavnosti turističnega sektorja (turistične storitve).

Gre predvsem za vzpostavitev mreže struktur na teritoriju ter za organizacijo in pripravo koledarja prireditev, ki povečale kakovost življenja prebivalcev in gospodarski razvoj. Le-ta je povezan s turističnim prometom, v smislu daljšega turističnega bivanja ali enodnevnega obiska (območja, ki niso enostavno dosegljiva stran od urbanih središč zaradi cestnega omrežja in transporta). Namen aktivnosti je, poleg gradnje novih objektov, kvalifikacija obstoječih struktur in inštrumentov za doseganje ažurnih tehnoloških in upravljalnih standardov, ki so izraz današnjega znanja in potreb uporabnikov ter so primerljivi s tistimi, ki jih najdemo na območjih z izrazito turistično ponudbo. Prav zaradi tega in zaradi njihovih krajevnih značilnosti so lahko zgled za območje LAS.

Aktivnost - Podpora za dejavnosti v prid teritorialnega trženja

Namen je določiti (načrtovati in preizkusiti) metode in inštrumente za vodenje aktivnosti trženja, ki niso osredotočene na proizvode ali specifične storitve posameznih podjetij ali skupin podjetij sektorskega tipa, ampak so uokvirjene v kontekst, ki temelji na kajejnih dejavnikih. Gre za aktivnost, ki se mora razviti na več nivojih organizacije in informiranja, bodisi znotraj zainteresiranega območja bodisi izven njega (organizacija in informiranje, ki se nanašata na sektorje in dele ekonomskih dejavnosti, obstoječo infrastrukturo, storitve ter zgodovinske, kulturne, in naravne znamenitosti ozemlja).

Ukrep 421 - Medregijski in mednarodni projekti

Ukrep 421 govori o medregijskih in mednarodnih projektih, ki jih bodo deželne LAS pripravile in izvajale skupaj z:

- a) drugimi LAS, ali
- b) drugimi javno zasebnimi partnerstvi, ustanovljenimi po členu 59, črki e) pravilnika (ES) št. 1698/2005, ali

- c) drugimi zastopajočimi subjekti teritorija, ki jih lahko uvrščamo v lokalne akcijske skupine na področju podeželskega razvoja, ki so sposobni pripraviti razvojno strategijo za lasten teritorij ter so organizirani v partnerstva lokalnih akterjev (člen 39, odstavek 2, pravilnik (ES) št. 1974/2006).

Oblike sodelovanja:

- medregijsko, če je sodelovanje med deželnimi LAS in LAS ali drugimi subjekti drugih dežel,
- mednarodno, če je sodelovanje med deželnimi LAS in LAS ali drugimi subjekti drugih držav članic Evropske Unije ali tretjih držav.

Ukrep 431 - Vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobitev strokovnih znanj in animacija območja

Namen je zagotoviti najboljšo izvedbo lokalne razvojne strategije z nudenjem teritoriju potrebnih operativnih inštrumentov (upravno in tehnično strukturo LAS - osebje, inštrumenti, glavni stroški), strokovnih znanj za korektno in učinkovito izvajanje razvojne strategije ter informacij, ki zadevajo razvojno strategijo v kontekstu lokalne stvarnosti.

12. Načrt upravljanja območja Kras v kmečkem sektorju

Pregled kmečkega sektorja, v luči njegovega trajnostnega razvoja, ne mora spregledati enega ključnih sredstev za trajnostno upravljanje teritorija kot je Načrt upravljanja območja Kras v omrežju Natura 2000 in njegovih predlogov. V ta namen prilagamo seznam sklepov, vključenih v omenjenem načrtu, ki je tik pred odobritvijo.

“Direktiva o habitatih navaja »ohranitvene ukrepe, ki po potrebi vključujejo ustrezne načrte upravljanja, pripravljene posebej za ta območja ali zajete v drugih razvojnih načrtih«, kar pomeni, da priporoča načrt upravljanja, kot instrument v primerih, ko ni mogoče ali ni primerno učinkovito uskladiti že obstoječa sredstva upravljanja.

Načrt upravljanja je instrument za okoljsko načrtovanje, s katerim se uskladijo občinski urbanistični instrumenti. Izdelava načrta zahteva neposredno sodelovanje pokrajinskih in občinskih uprav ter krajevnih skupnosti (to so vsi zainteresirani subjekti: združenja, odbori, posamezni občani...).

Cilji za območje in načini postopanja za njihovo doseganje morajo biti jasno prikazani v načrtu. Dokument mora predlagati realistično izvedljive aktivnosti in mora biti lahko dostopen za branje in posvetovanje.

Načrt upravljanja ni nikoli »končni proizvod«. Instrument se stalno razvija in odziva na znanstveni napredek, preverja učinkovitost predvidenih aktivnosti in se prilagaja novim zahtevam v stalnem iskanju novih rešitev. Strategija upravljanja se prilagaja: pretekle izkušnje predstavljajo nepretrgano zaledje za zdajšnje upravljanje, z namenom, da se bodo v prihodnosti načini upravljanja še izboljšali.

Območje Krasa je izredno bogato glede na biotsko raznovrstnost in obenem zelo zapleteno zaradi rabe ozemlja, tako da je nujno potrebno izdelati načrt upravljanja, ki lahko uravnovesi ohranjevanje in razvoj.

Načrt upravljanja sestavljajo različni deli:

1. Splošni okvir. Za pravilno upravljanje in varstvo je potrebno poznanje. Splošni okvir zbira in ureja obstoječe informacije o geoloških značilnostih, rastlinstvu, živalstvu, družbeno-ekonomskem kontekstu, obstoječih instrumentih za načrtovanje itd. V tem sklopu se ocenijo ekološke zahteve habitatnih tipov in rastlinskih in živalskih vrst za opredelitev najbolj ustreznih aktivnosti upravljanja.

2. Cilji in strategija načrta upravljanja. Splošni in specifični cilji izhajajo iz analize ekoloških zahtev habitatnih tipov in rastlinskih in živalskih vrst z namenom zagotavljanja njihovega ohranjanja. Načrt upravljanja se deli na tematske naloge in opredeljuje prednostne sklope posega, v katere je potrebno usmeriti ukrepe za upravljanje in zadevne vire.

3. Ukrepi za upravljanje vsebujejo tehnične liste in strnjene opise ukrepov, predvidenih v načrtu upravljanja. Ukrepi so razdeljeni na pet kategorij: AP aktivni posegi, PR pravila, PN prispevki in nadomestila, SR spremljanje in raziskava, UP učni programi.” (vir: www.carsonatura2000.it)

13. Ohranjanje biotske raznolikosti in ovrednotenje teritorija preko kmetijstva

Člen št.1 zakona D. Lgs n. 228 iz dne 18.maja 2001 (Smernice za kmetijski sektor) je spremenil definicijo kmeta, tako kot jo je pojmoval člen št. 2135 civilnega zakonika. Le-ta je vključeval med dejavnosti "povezane" z ustvarjanjem kmetijskih proizvodov, vse tiste namenjene "manipulaciji, ohranjanju, predelavi, prodaji in ovrednotenju pridelkov, ki prihajajo pretežno iz obdelovanja poljskih površin, gozda ali živinoreje". Nov zakon pa dodaja "dejavnosti, namenjene oskrbi dobrin, ki so opravljene s pomočjo strojev in sredstev običajno uporabljenih v sklopu kmečkih opravil. Vključene so dejavnosti za ovrednotenje ozemlja, kulturne in naravne dediščine ter gostinske storitve v skladu z zakonom".

Kmetovalcu je dana možnost, da se dogovori za sodelovanja in konvencije z javno upravo. Dogovor o sodelovanju (14. člen) je namenjen "komur se zaveže, da bo v sklopu svojih produktivnih aktivnosti varoval naravne dobrine, biotsko raznolikost, kulturno dediščino in krajino, tako kmečko kot gozdno".

Pogodbe (15. člen) so podpisane s podjetniki, ki se zavežejo, da bodo opravljali aktivnosti za "funkcionalno urejanje in upravljanje teritorija, zaščito kmečke in gozdne krajine, skrb in ohranjanje stanja hidrološkega omrežja in za zaščito produktivnih nagnjenj teritorija". Na tak način igra kmetovalec aktivno vlogo pri upravljanju in ovrednotenju ozemlja.

Kmetijske dejavnosti lahko pripomorejo k zaščiti biotske raznolikosti, s pomočjo posegov za izboljšanje agro-okoljskega stanja: na primer skozi gradnjo ali obnavljanje suhih zidov, živih mej, mlak, neobdelanih površin znotraj agro-ekosistemov, obnovo habitatov in ekoloških infrastruktur. Vsi ti elementi so bistvenega pomena za ohranjanje flore in prostoživečih živali.

Zaščita in ovrednotenje avtohtonih pasem in tradicionalnih načinov predelave hrane lahko pripomore k ohranjanju biotske raznolikosti agronomskih vrst.

Kmetovalec, skozi ovrednotenje in promocijo tipičnih jedi, starih obrti in običajev lahko ščiti in krepi kulturo in osebnost svoje skupnosti. To bogastvo, ki se je preko stoletij širilo le po ustnem izročilu, je danes ogroženo, zaradi pojava globalizacije (ne samo prehrambene).

14. Vloga kmetijskih podjetij v lokalni oskrbi

Kratka pot od pridelave do porabe poljskih pridelkov, predpostavlja, da hrana ne preide skozi roke velike distribucije, saj jo proizvajalec direktno prodaja porabniku. Sistem zagotavlja večji zaslužek / prihranek obema, poleg dejstva, da potrošnik tako točno ve od kod hrana prihaja.

Pridelek navadno opravi le nekaj kilometrov, predno pride na mizo, kar pozitivno vpliva na okolje ter na prevozne stroške.

Obstaja več načinov prodaje: direktna prodaja na kmetiji (urejuje jo 4.člen zakona D.Lgs. n.228/01), kmečke tržnice, ki jih lahko organizirajo kmetje in javne ustanove, kmečke prodajalne, kjer kmetje lahko posamezno prodajajo svoje pridelke.

Nazadnje obstajajo tudi skupine ljudi združene v Skupine solidarnostnega nakupa (GAS - gruppi di acquisto solidale), ki skupaj kupujejo od manjših lokalnih proizvajalcev. Na tak način bistveno zmanjšajo stroške za prevoz.

Direktna prodaja, tako v sklopu lastnega podjetja kot izven njega, je podvržena sanitarnim in davčnim predpisom, enako kot ostale običajne komercialne dejavnosti.

Prednosti takega načina prodaje so ogromne:

- ✓ potrošnik lahko komunicira direktno s proizvajalcem;
- ✓ v slučaju, da gre za prodajalno na kmetiji, lahko spozna direktno podjetje, način pridelovanja ter skrb za okolje (morebitnih) bioloških pridelkov;
- ✓ pridelovalcu uspe ovrednotiti sezonske pridelke na nivoju, ki ga z nobenim drugim načinom prodaje ne bi utegnil doseči.

Tak način prodaje na Kasu je obširno razvit in v rabi. Mestna središča kot so Trst, Tržič in Gorica, poleg vasi na kraški planoti, predstavljajo pomemben vir kupcev pazljivih na kakovost hrane.

15. Omejitve, ki so prisotne na kraškem ozemlju

Sledijo zakonski predpisi na kraškem ozemlju glede omejitev, ki imajo namen zaščite tal in krajine.

Hidrogeološka zaščita

Hidrogeološka zaščita je bila uvedena preko kraljevskega dekreta 3267 iz leta 1923 (zakon Serpieri). Že takrat je bila poznana vloga vegetacije kot zaščita za teritorij, še posebej gozda. Zaščita, ki je razširjena na večjem ozemlju gorskega območja, predvideva tako upravljanje s teritorijem, da zaščiti zemljišča pred oblikami rabe, ki bi lahko povzročile javno škodo v obliki denudacij, zmanjševanju stabilnosti ali rušenjem vodnih sistemov (člen 1). Dekret predvideva, da mora oseba predhodno pridobiti dovoljenje v zvezi s predpisi hidrogeološke zaščite za vsako poseganje v prostor, ki predvideva preoblikovanje zemljišč v kmetijske, urbanistične ali gradbene namene ali za spreminjanje rabe zemljišč. Dovoljenje izda zavod za gozdove na posameznem teritoriju (Nadzorništvo za kmetijstvo in gozdove). Dovoljenje vsebuje predpise, ki služijo kot preventiva za nastanek zgoraj omenjenih škod.

Hidrogeološka zaščita je v deželi Furlaniji Julijski krajini danes normirana z deželnim zakonom 9/2007 "Zakon o gozdovih" (od 47. do 53. člena) in gozdarskim pravilnikom, ki ga je izdal dekret predsednika Dežele z dne 12. februarja 2003, št. 032/Pres.

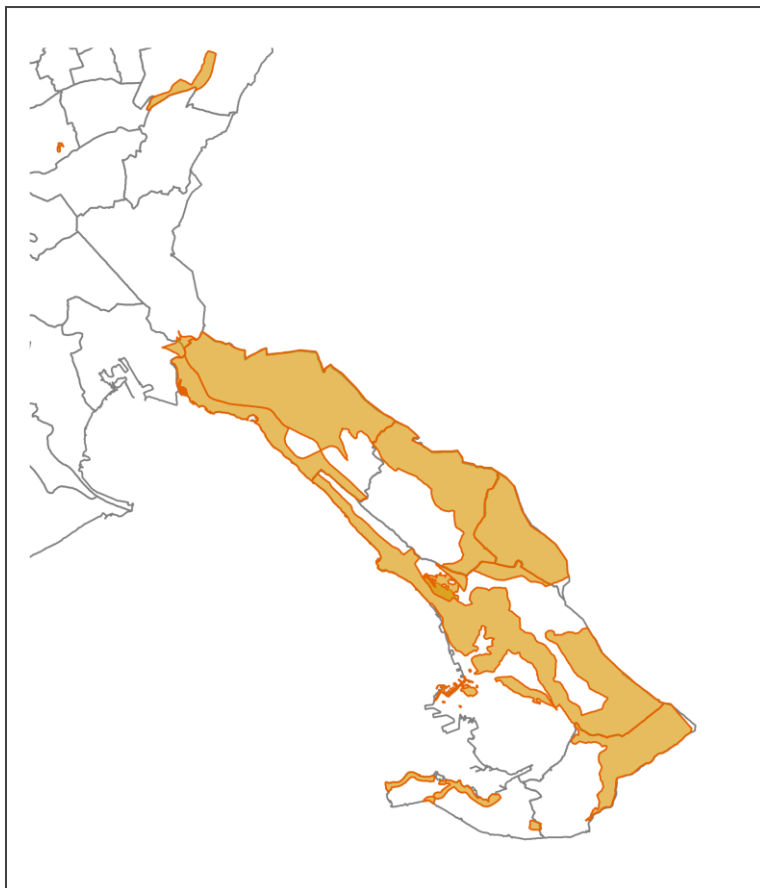
Slika 15.1: hidrogeološka zaščita na Krasu (vir: IRDAT FJK, 2011)

Krajinska zaščita

Z določbami Evropske krajinske konvencije, podpisane v Firencah leta 2000, je nov pojem *krajine* mišljen kot celotno deželno območje ter priznan kot skupna vrednota in bistveni vir skupnosti.

V naši deželi so območja zaščiteni s 136. členom zakonskega dekreta 42/04, že prej pa so bila določena v zakonu 1497/39. Zaščiteneh območij je okrog 50 (katerim je treba dodati še 25 naravnih jam), medtem ko so večja območja, katerim površine danes ne moremo izračunati, zaščiteni s 142. členom zakonika (bivši zakon 431/85).

Med zadnjimi je treba omeniti naravne deželne parke (park Furlanskih Dolomitov in park Julijskih Predalp), 12 deželnih naravnih rezervatov in 3 državne naravne rezervate. Parki in deželni rezervati so bili ustanovljeni z deželnim zakonom 42/1996.

Slika 15.2: Krajinska zaščita na Krasu (vir: IRDAT FJK, 2011)

Zakon Belci 442/71

Državni zakon, št. 442 iz leta 1971, je definiral območja, ki so podvržena zaščiti naravnega rezervata. Šele z odobritvijo deželnega zakona št. 42 iz leta 1996, ki je določil ustanovitev današnjih deželnih naravnih rezervatov, je postal zgoraj omenjeni zakon izvršljiv.

Omejitve pri rabi zemljišč v lasti

Infrastrukture, kot so na primer tiste za energetske namene in druge, otežujejo dostop na zemljišča in posledično otežujejo koriščenje le-teh v kmetijske namene in njihovo vzdrževanje.

Občinski regulacijski načrti

V kraških občinah, ki so predmet te študije, obstajajo specifične omejitve, ki jih določajo posamezni splošni občinski regulacijski načrti (P.R.G.C.). Le-ti so uokvirjeni v kontekst pristojne teritorialne stvarnosti, kot na primer:

- varovana območja,
- gozdna območja pomembna zaradi naravnih vrednot,
- Zakon 431/85 - posebno pomembna območja zaradi naravnih vrednot,
- območja, pomembna zaradi arheoloških najdb.

Presoja sprejemljivosti projektov na območja NATURA 2000 v kmetijskem sektorju

Vsi projekti gradenj, ki imajo lahko izrazit vpliv na območja evropskega interesa (SIC) in na območja posebnega varstva (ZPS), so podvrženi presoji sprejemljivosti.

V primeru, da je bil projekt že podvržen presoji vplivov na okolje, se presoja sprejemljivosti izvede v okviru tega postopka.

Presoji sprejemljivosti so podvrženi tudi vsi načrti, ki se nanašajo na območja evropskega interesa (SIC) in na območja posebnega varstva (ZPS).

Presoja sprejemljivosti mora biti narejena za vse posege, projekte in načrte, ki imajo izrazit vpliv na območja Nature 2000, kajti za Kras načrt upravljanja teh območij ni še pripravljen.

Trenutno je v veljavi sklep deželnega sveta št. 2461 z dne 12. 10. 2007, ki določa, samo za kmetijski sektor, seznam posegov, ki nimajo izrazitega vpliva na kraška območja SIC in ZPS (glej priponko).

Da bi lahko presodili, na kakšen način nujnost presoje sprejemljivosti zavira razvoj kmetijstva (v primerih, ko je vpliv na habitate in rastlinske ali živalske vrste območja Natura 2000 izrazit), je bila analizirana podatkovna baza postopkov presoje vpliva na okolje in presoje sprejemljivosti, ki jih je pripravila Glavna direkcija za okolje, energije in gorske politike Avtonomne dežele FJK.

Pokrajina	Stanje prošnje	Št. prošelj s pozitivnim odgovorom	Št. prošelj z negativnim odgovorom	Št. prošelj s pozitivnim odgovorom kmetijskega sektorja	Št. prošelj z negativnim odgovorom kmetijskega sektorja
Trst	zaključeno	79	4	15	1
Gorica	zaključeno	133	2	4	0

Tabela 15.1: Odgovori na prošnje presoje sprejemljivosti v tržaški in goriški pokrajini (Vir: podatkovna baza postopkov presoje vpliva na okolje in presoje sprejemljivosti, obdobje 2001-2011)

C - TURISTIČNI, SPREJEMNI IN REKREACIJSKI SISTEM

16. Splošni pregled

Prave šibkosti tega območja se odražajo v njegovi teritorialni ureditvi in produkcijski dinamičnosti. Čeprav kaže v zadnjih 4-5 letih zadovoljivo oskrbo s hotelskimi in komplementarnimi obrati ter B & B (glej tabelo 5.1 in 5.2), trpi turistično-sprejemno področje zaradi nehomogene porazdelitve slednjih po teritoriju (Vir: Načrt lokalnega razvoja, 2009). Sprejemne strukture so nameščene v večji koncentraciji samo v nekaterih občinah, ki pripradajo pretežno tržaškemu Krasu.

Pokrajine	Občine	Hotelski obrati			
		Skupno število hotelov			
		Obrati	Ležišča	Sobe	Stranišča
Gorica	Doberdob	-	-	-	-
Gorica	Foljan-Sredipolje	1	82	40	40
Gorica	Tržič	14	518	291	288
Gorica	Ronke	2	136	68	68
Gorica	Zagraj	-	-	-	-
Gorica	Sovodnje ob Soči	1	23	12	12
Gorica	VSOTA	18	759	411	408
Trst	Devin-nabrežina	15	581	266	251
Trst	Repentabor	2	100	46	46
Trst	Milje	8	381	171	173
Trst	Dolina	5	142	76	76
Trst	Zgonik	1	21	8	8
Trst	Trst	42	2363	1194	1133
Trst	VSOTA	73	3588	1761	1687

Tab. 16.1: porazdelitev hotelskih obratov po Statističnem atlasu občin ISTAT - leto 2006 (Vir: Načrt lokalnega razvoja, 2009)

Pokrajine	Občine	KOMPLEMENTARNI OBRATI IN BED AND BREAKFAST													
		Kampingi in Turistična naselja		Najemna stanovanja (b)		Stanovanja pri Turističnih kmetijah in Country Houses		Mladinska prenočišča		Počitniške hiše		Bed & Breakfast		Vsota komplementarnih obratov in Bed and Breakfastov	
		Število	Ležišča	Število	Ležišča	Število	Ležišča	Število	Ležišča	Število	Ležišča	Število	Ležišča	Število	Ležišča
Gorica	Doberdob	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	1	3
Gorica	Foljan-Sredipolje	-	-	1	9	1	85	-	-	-	-	2	12	4	106
Gorica	Tržič	2	1270	15	113	-	-	-	-	-	-	1	4	18	1387
Gorica	Ronke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gorica	Zagraj	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gorica	Sovodnje ob Soči	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	1	6
Gorica	VSOTA	8	12229	214	6446	30	408	-	-	5	312	21	102	278	19497
Trst	Devin-Nabrežina	2	1620	8	54	5	48	-	-	-	-	4	14	19	1736
Trst	Repentabor	1	221	1	12	2	4	-	-	-	-	-	-	4	237
Trst	Milje	1	700	4	26	1	5	-	-	-	-	1	5	7	736
Trst	Dolina	-	-	2	18	-	-	-	-	-	-	-	-	2	18
Trst	Zgonik	-	-	1	7	3	22	-	-	-	-	-	-	4	29
Trst	Trst	2	810	50	823	2	22	2	127	8	392	37	165	101	2339
Trst	VSOTA	6	3351	66	940	13	101	2	127	8	392	42	184	137	5095
		22	20201	362	8448	57	695	4	254	21	1096	110	495	576	31189

Tab. 16.2: nastanitvena kapaciteta hotelskih obratov glede na vrsto struktur in občino po Statističnem atlasu občin ISTAT - leto 2006 (Vir: Načrt lokalnega razvoja, 2009)

Kar se tiče turistično-rekreacijske ponudbe je le-ta porazdeljena po obravnavanem teritoriju po naturalističnih in zgodovinskih smernicah. V tem smislu je namreč ponudba tržaškega Krasa bogatejša in bolj raznolična, medtem ko je goriški Kras večinoma osredotočen na vrednotenje zgodovinskega spomina preko obnovitve jarkov in struktur iz Prve svetovne vojne. K tej izvedbi je pripomogla tudi udeležba projektu "Kras 2014+".

17. Analiza turistično-rekreacijskih središč

Skladno s cilji te študije sledi v nadaljevanju analiza naturalističnih, zgodovinskih in kmetijsko kulturnih privlačnosti, porazdeljenih po občinah.

Preizkovanje privlačnih elementov sloni tudi na predhodnih analizah dveh glavnih študij, ki zadevajo kraški teritorij in imajo kot cilj turistično ovrednotenje območja:

- ✓ *Projekt Marketing Krasa* (Tržaška pokrajina - Področje proizvodnih dejavnosti in razvoja teritorija) ima namen ekonomsko in turistično ovrednotiti teritorij s povečanjem skladnosti med obstoječimi tematskimi potmi in turistično zanimivimi kraji, ki so že prisotni na teritoriju.
- ✓ *Kras 2014+* (Projekt Teritorialnega Marketinga) (Goriška pokrajina) si prizadeva ustvariti muzej na odprtem (na goriškem Krasu), v katerem naj bi se zgodovinski elementi - od jarkov do spomenikov - združili z naravnim kraškim okoljem preko mreže poti, ki bi povezovale teritorij z mestnim sistemom.

Občina Devin-Nabrežina

Adventure Park
Paleontološko območje Ribiške vasi
Gozd Črnica
Devinski grad
Gradišča na Grmadi
Cеровeljsko gradišče
Gradiščen na Slivnem
Ternovsko gradišče
Mitrova jama
Vlaška jama
Jama Vodnica
Pečina na Leskovcu
Pejca v Lazcu
Jama Lindner
Jama pod Kalom
Poštna postaja (Mansio Romana) - Stara cerkev Sv. Janeza Krstnika - Izvir reke
Timava
Grmada
Plezalne stene (sesljanski in devinski klifi)
Previs pri Vižovljah
Deželni naravni rezervat Devinske stene
Pešpot Gemina
Paleontološko najdišče Ribiška vasa

Občina Repentabor

Naselje Repen
Gradišče na Repentabru
Kraška hiša
Deželni naravni rezervat Medvedjak
Svetišče na Repentabru
Obrambni stolpi

Občina Milje

Zgodovinsko mestno središče v Miljah
Svetišče v Starih Miljah in arheološko najdišče
Jezerca pri Orehu
Miljska transversala
Korošci

Občina Dolina

Rimski vodovod v dolini Glinščice
Naselje Botač
Naselje Gročana
Naselje Draga
Naselje Jezero
Sprejemni center doline Glinščice
Cerkev Svete Marije na Pečah
Jame
Plezalne stene doline Glinščice
Kolesarska pot Marsovo polje - Draga
Deželni naravni rezervat doline Glinščice
Pešpot Rizzi

Občina Zgonik

Briškovska jama
Botanični vrt Carsiana
Gradišče v Repniču
Deželni naravni rezervat Volnik
Pešpot Riselce - Dolina Riselce
Jame
Plezalne stene - Prosek

Občina Trst

Jama Labadnica
Naselje Križ
Naselje Bani
Naselje Padriče
Naselje Trebče
Naselje Gropada
Naselje Bazovica
Naselje Ferlugi
Naselje Opčine
Gozd Bazzoni in Črna jama
Naravoslovni didaktični center v Bazovici
Bazoviška fojba
Bakova jama
Jama "Bersaglio militare"
Jama pod Kravjakom
Pešpot Ressel
Pešpot Cobolli
Pešpot Natura štev.9
Pešpot Derin
Mlaka in kotanja v Prčjem dolu
Park Globojner

Občina Doberdob

Gradišče na Gradini
Madžarska kapelica pri Vižintinih v Dolu
Sprejemni center Gradina
Avstro-Ogrsko pokopališče
Plezalne stene pri Gradini
Deželni naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera

Občina Foljan-Sredipolje

Kostnica v Sredipolju
Avstro-Ogrsko pokopališče
(na kraškem območju ni/niso prisotne atrakcijske točke, navede pa se turistične znamenitosti)

Občina Tržič

Informacijska točka Prelosnega jezera
Gradišče na Vrtači
Gradišče na Flondarju
Tržiški grad
Gradišče na Moščenicah
Gradišče na Goljaku
Gradišče pri Sv. Polu - Gradiscata

Občina Ronke

Dolina Bersaljerjev ali Dolina petstotih
Griža

Občina Zagraj

Območje Vrha Sv. Mihaela (Debela griža)*

Corridonijev steber

Spomenik Brigade Sassari

Strelnski jarek "Trincea delle frasche"

* to območje spada delno pod občino Sovodnje ob Soči

Občina Sovodnje ob Soči

Rubijski grad

Kraljica Krasa

Zgodovinski muzej ostankov Prve svetovne vojne (Debela griža)*

*to območje spada delno pod občino Zagraj

18. Analiza enogastronomskih ponudb

Izbor tipičnih kraških pridelkov zajema:

OLJA

Olje Tergeste (ZGP)

VINA

Merlot ZOP

Malvazija ZOP

Refošk ZOP

Souvignon ZOP

Chardonnay ZOP

Teran ZOP

Vitovska ZOP

Rosso Carso ZOP

Pinot ZOP

Sledi seznam kakovostnih kraških pridelkov, ki pa niso kriti z zaščito porekla.

SIRI

Jamar

Tabor

MED

Poleg tistih že omenjenih v odstavku 4.2, so posebno cenjeni še tisti pridelani iz:

Rešelike

Lipe

Šetraja (proizvodnja je omejena le na določene predele goriškega Krasa)

PRŠUT

Kraški pršut

19. Portali in spletne strani posvečeni turističnemu-sprejemnemu-rekreacijskemu sistemu Krasa

Sledi seznam portalov in spletnih strani namenjenih promociji turistične ponudbe Krasa

www.carsokras.eu

Portal je namenjen spoznavanju teritorija z zgodovinsko-kulturnega, naravoslovnega in enogastronomskega vidika. Obravnavano ombočje je tržaški Kras in slovenski Kras med kozino in Štanjelom.

www.ecoturismo.fvg.it

Portal je namenjen ekoturizmu na goriškem in obsoškem Krasu. Nudi seznam zgodovinsko-naravoslovnih sprehodov ter sprejemna in gostinska mesta.

www.marecarso.it

Portal upravlja občina Devin-Nabrežina in je posvečen tržaškemu Krasu, nudi poglobitve o kulturi, zgodovini, naravi in tipičnih pridelkih. S spletne strani je možno prenesti turistično

mapo Krasa.

www.duinotorurism.it

Je turistični portal Gospodarsko turističnega odbora Rilke iz Devina-Nabrežine. Združenje, ki je nastalo februarja 2005 v Devinskem gradu, "spodbuja promocijo turističnega in ekonomskega razvoja teritorija z namenom, da bi ga ovrednotilo v popolnem spoštovanju okolja".

Združenje pripravlja posodobljeno Turistično mapo Krasa, ki bo v novi verziji obsegala tudi goriški Kras.

20. Analiza prevoznega sistema

Kras ima bogat sistem cest, javnih prevozov, pošpoti in kolesarskih poti. Ti povezujejo na različnih nivojih vso planoto. Poleg navedenih je v bližini obravnavanega območja mednarodno letališče v goriški pokrajini.

Letališče

V Ronkah se nahaja letališče Furlanije - Julijske krajine.

Pogoste avtobusne linije povezujejo letališče z glavnimi mesti v deželi: Trst, Videm, Gorica, Gradež in Tržič. Najbolj priročna železniška postaja za letališče je Tržič. Mogoče jo je doseči tudi z avtobusi za Trst. Prav tako je letališče povezano z avtocesto A4 Trst - Benetke z dvopasnim avtocestnim priključkom dolgim 1 km. Letališče razpolaga s 4 parkirišči s skupno približno 1100 avtomobilskih mest.

Železnice

Po Krasu tečejo državne železniške povezave Videm - Trst in Benetke - Trst (ki povezujejo območje z ostalim delom Italije) in meddržavne zveze s Slovenijo.

Ceste

Območje je temeljno stičišče cestnih in železniških povezav med severom Italije in jugom Evrope. Prisotni so tudi mejni prehodi s Slovenijo.

Javni prevozi

Javne prevoze upravlja v tržaški pokrajini podjetje Trieste Trasporti z 52 linijami, od katerih jih 18 oskrbuje kraško planoto in Milje.

Jave prevoze upravlja na goriškem podjetje APT (Azienda Provinciale Trasporti SpA) s 60 linijami, od katerih le dve oskrbujeta Kras.

21. Analiza sprehajalnih poti

Kolesarske poti

Navedene kolesarske poti, ki tečejo po italijanskem Krasu, se razvijajo na različnih tipih dna (asfalt, grušč, zemlja) in imajo srednje - lahko stopnjo težavnosti tako v goriški kot v tržaški pokrajini.

Ugotovljenih je bilo 7 poti na goriškem Krasu, med temi je ena nastala kot čezmejna, in 8 na tržaškem Krasu, od katerih so 3 čezmejne.

Ime	Razdalja	Težavnost	Tip	Dno	Največji naklon	Višinska razlika
Krožna pot ob jarkih Prve svetovne vojne	23.91 km	srednja	kolesarska cesta	mešano	9 %	215 m
Gorica - Vrh sv. Mihaela	12.02 km	srednja	kolesarska cesta	mešano	7 %	224 m
Gorica - Vrh sv. Mihaela	1.33 km	nizka/lahka	kolesarska pot	asfalt	1 %	13 m
Polač	29.75 km	srednja	kolesarska cesta	mešano	4 %	0 m
Debela griža	18.62 km	srednja	kolesarska pot	mešano	25 %	224 m
Mejni prehodi na Krasu	16.26 km	lahka	kolesarska pot	mešano	0 %	0 m
Dol in Doberdobsko jezero	16.29 km	srednja	kolesarska pot	mešano	0 %	154 m

Trst: Napoleonska cesta	3.25 km	lahka	kolesarsko-pohodniška pot	mešano	0 %	112 m
Trst - Bivša železnica doline Glinščice	9.42 km	srednja	kolesarsko-pohodniška pot	grušč	11 %	358 m
Resslova pešpot	15.2 km	srednja	ciclabile	mešano	2 %	49 m
Dolina - Socerb (SLO)	3.36 km	visoka	cesta	asfalt	7 %	223 m
Prosek - Križ - Gabrovica - Prosek	10.2 km	srednja	steza	mešano	3 %	64 m
Opčine - Sežana	9.41 km	lahka	kolesarska cesta	mešano	4 %	0 m
Ogled Krasa - lažji del	20.82 km	srednja	cesta	mešano	6 %	101 m
Bivša železnica Draga - Lipica - Draga	21.25 km	srednja	steza	mešano	25 %	447 m

Konjske steze

V sklopu konjskih stez obstajajo trenutno različne proge. Te so nasplošno čezmejne. Najdaljša konjska steza v deželi, ki prečka tudi Kras, je "la Giulia": dolga je 147 km, deli se na 5 prog in povezuje pa Trst z Huminom.

Sledi seznam kraških konjskih stez.

Ime	Pot	Razdalja	Razlika v višini
Ricmanje	Boljunec - Draščica	16 km	380 m
Koča Premuda	Boljunec - Muhov grad	3 km	20 m
Obhod doline Glinščice	Montedoro - Montedoro	35 km	1200 m
Kokoš	Montedoro - Koča na Kokoši	18 km	890 m
Panoramična	Draščica - Prosek	13 km	380 m
Vinjan	Montedoro - Montedoro	10 km	210 m
Pot "Dei Castellieri"	Repen - Pietrarossa	32 km	120 m
Treking Gradišč in Prve svetovne vojne (3 dni)	Repen - Samatorca - Dolina - Repen	80 km	900 m

Pešpoti

Nekatere pešpoti sovpadajo z znanimi državnimi (Pešpot Italija) in mednarodnimi (Via Alpina) smernicami treking stez.

Sledi seznam tematskih pešpoti popisanih leta 2005 (vir: zemljevid Tabacco 047 Tržaški Kras in posočje 1: 25.000).

Na tržaškem Krasu je sistem stez in tematskih poti zelo gost. Obsega namreč 40 stez z makracijami CAI in 32 tematskih poti, ki pogosto sovpadajo z gor omenjenimi stezami. Navaja se torej, za tržaški Kras, povzetek glavnih tematskih poti.

Ime	Proga	Čas hoje		
štev. 71	Zgornje Gabrje - Martinščina	1.30 h	POKRAJINA GORICA	
štev. 72	Martinščina - Jamlje	3.30 h		
štev. 73	Rubije - Martinščina	1.30 h		
štev. 74	Pot v Dol - Devetaki	1.30 h		
štev. 75	Mejni prehod Devetaki - Jamlje	3 h		
štev. 76	Zagraj - Debela griža	2 h		
štev. 77	Sredipolje - Zavetišče Cadorna	3 h		
štev. 80	Sredipolje - Debeli vrh	2 h		
štev. 81	Selce - Moščenice	1.30 h		
štev. 82	Tržič - Doberdobsko jezero	1.30 h		
štev. 83	Tržič - Moščenice	1 h		
štev. 84	Selce - Tržič	2 h		
Pešpot "Sentiero dei Castellieri"	Selce - Debeli vrh - Doberdob			
Pešpot Italija (kraški del)	Gradišče - Jamlje - Grmada			
Visoka kraška pešpot	Jamlje - Medja vas - Pesek			
VK - Vertikala SPDT	Peč (Fužine, Videm) - Jamlje - Medja vas - Boljunec			

AM - Pot Prijateljstva	Boljunec - Mali Kras - Boljunec		POKRAJINA TRST
CA - Pešpot "Sentiero del capriolo"	Opčine		
CI - Pešpot "Sentiero della cinciallegra"	Bazovica - Gropada - Bazovica		
FH - Trdnjava na Grmadi	Medja vas - Grmada - Brestovica (SLO)		
GE - Pešpot Gemina	Mavhinje - Šempolaj - Praprot		
NA - Napoleonska cesta	Opčine - Šnacarsko polje		
PD - Poučna pot v Nabrežini	Nabrežina		
SK - Pešpot Kugy	Nabrežina - Dolina		
SN - Pešpot Natura	Železniška postaja Miramar - Prosek		
SP - Ribiška pot	Nabrežina - Pri čupah		
TM - Miljska transverzala	Lazaret - Jezerca pri Orehu		
TR - Sredozemska transverzala	Nabrežina - Boljunec - Pešpot Kugy in Pešpot Italija - Prosek		

BIBLIOGRAFIA

- AA. VV., 1956 - *L'Italia fisica. Conosci l'Italia* vol. I. Touring Club Italiano ed., Milano (1957).
- AA. VV., 1971 - *Enciclopedia monografica del Friuli Venezia-Giulia. Il paese. Parte I e II*. Ist. per l'Enc. del Friuli-Venezia Giulia, Udine
- AA.VV., 2006 - *"Piano di conservazione e sviluppo della Riserva naturale regionale delle Falesie di Duino - Relazione generale di analisi e progetto."* Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia
- AA.VV., 2007- *"Risorse agricole per uso agricolo nella provincia di Trieste. Interventi di potenziamento e/o estensione"*. Provincia di Trieste, Funzione Comunità Montana
- AA.VV., 2007 - *"L'olivicoltura nelle Province di Trieste e Gorizia"*. Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, Ispettorato provinciale agricoltura di Gorizia e Trieste
- AA.VV., 2007 - *"Studio per la predisposizione di indirizzi di gestione delle aree protette relativo ai Comuni del programma di iniziativa comunitaria Interreg IIIA Italia-Slovenia 2000-2006, progetto Distretto del Carso"*. Coprogetti
- AA.VV., 2008 - *"Piano di Sviluppo Locale 2009-2011"*. LAND Milano per la Provincia di Gorizia
- AA.VV., 2008 - *Aree naturali protette nel Friuli Venezia Giulia* -Regione Autonomia Friuli Venezia Giulia. Arti grafiche friulane/Imoco spa.
- AA.VV., 2009 - *"Programma operativo Carso 2014+. Progetto di Marketing territoriale"*. Provincia di Gorizia
- AA.VV., 2009 - *"Il Carso: un'identità territoriale da caratterizzare"*. Asse 4: Piano di sviluppo locale del gruppo di azione locale, Duino-Aurisina
- AA.VV., 2009 - *"Proposta di Piano di azione locale 2009-2011"*. Provincia di Trieste ai sensi della L.R. 20 febbraio 2004 n.4
- AA.VV., 2009 - *"Programma di sviluppo rurale della Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia 2007-2013"*- Versione 3 approvata dalla Commissione Europea con Decisione C(2009) 10346. Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia.

AA.VV., 2011 - *“Percorsi tematici di interesse turistico e relativa cartellonistica”* - Progetto Marketing del Carso. Provincia di Trieste

BRESSI N. e STOCH F., 1999 - *Karstic pond and pools: history, biodiversity and conservation*. Pp. 39-50. In: Boothby J. (eds) - *Ponds and pond landscapes of Europe*, proceedings of the International Conference of the Pond Life Project, Maastricht. The Netherlands. Liverpool.

C.C.I.A.A. di GORIZIA, PORDENONE, TRIESTE e UDINE, 2011 - *Guida ai vini del Friuli Venezia Giulia*. Editore C.C.I.A.A. Udine - Supplemento al periodico “Udine Economia” n.10

DEVECCHI L., DOLCE S., PALMA M. e STOCH F., 1992 - *La Valle dell’Ospo e i Laghetti della Noghere*. Edizioni Lint, Trieste

DOLCE S., STOCH F. e PALMA M., 1991 - *Stagni carsici. Storia-flora-fauna*. Edizioni Lint, Trieste

NIMIS P.L., POLDINI L., E MARTELLOS S., 2006 - *Guida illustrata alla flora della Val Rosandra. Guide alla Flora III*. Edizioni Goliardiche, Trieste

ORIOLO G., 2009 - *Cartografia degli habitat e monitoraggio specie floristiche dei siti Natura 2000 SIC IT3340006 “Carso triestino e goriziano” e ZPS IT3341002 “Aree carsiche della Venezia Giulia”*. Relazione FASEIII.

POLDINI L., 1972 - *Considerazioni biogeografiche sul Carso triestino*. Bol. Zool., 39: 481-490. Atti del XLI Convegno dell’U.Z.I., Roma.

POLDINI L. et al., 1980 - *Introduzione alla flora e alla vegetazione del Carso*. Edizioni Lint, Trieste

POLDINI L., 1989 - *La vegetazione del Carso isontino e triestino*. Edizioni Lint, Trieste.

STOCH F., 2009 - Servizio di integrazioni al catasto grotte nel Sito Natura 2000 SIC IT3340006 “Carso triestino e goriziano” e ZPS IT 3341002 “Aree carsiche della Venezia Giulia”. Relazione finale.

Seznam spletnih virov

Spletna stran namenjena skupni sestavi Načrta za upravljanje območja Kras omrežja Natura 2000, <http://www.carsonatura2000.it>

Istat - Istituto Nazionale di Statistica / Državni inštitut za statistiko, <http://www.census.istat.it>

Turistično informacijski portal Carso/Kras, <http://www.carsokras.eu>

Spletna stran namenjena ekoturizmu na goriškem in soškem delu Krasa, <http://www.ecoturismo.fvg.it>

Projekt za turistično ovrednotenje Krasa na področju devinsko-nabrežinske občine, <http://www.marecarso.it>

Turistični portal turističnega odbora Rilke, v devinsko-nabrežinski občini, <http://www.duino-turism.it>

Avtonomna dežela Furlanija Julijska Krajina, <http://www.regione.fvg.it>

Citirane spletne strani so bile zadnjič obiskane v decembru leta 2011.